

Gemeente Den Haag

OS&P

Onderzoek, Strategie & Projecten

Rapport

Emancipatiemonitor Den Haag 2014

Maart, 2014

Emancipatiemonitor Den Haag 2014

Uitgave

Gemeente Den Haag
Dienst Onderwijs, Cultuur en Welzijn
Stafgroep Onderzoek, Strategie en Projecten
8 maart 2014

Redactie

*Ybeltje Nieuwenhout
Ron Kamerling
Jan Starrenburg*

Inlichtingen

Ybeltje Nieuwenhout (070 353 5526)/ ybeltje.nieuwenhout@denhaag.nl

Dit rapport is met de grootst mogelijke zorgvuldigheid opgesteld. Toch kan het voorkomen dat bepaalde informatie niet (geheel) juist wordt weergegeven. U kunt geen rechten ontleen aan de teksten en cijfers uit dit rapport.

Inhoudsopgave

SAMENVATTING	- 4 -
1 INLEIDING	- 6 -
2 DEMOGRAFIE	- 8 -
2.1 Aantal vrouwen in Den Haag	- 8 -
2.2 Leeftijd	- 10 -
2.3 Prognose	- 10 -
2.4 Etniciteit	- 11 -
2.5 Samenstelling particuliere huishoudens	- 12 -
2.6 Burgerlijke staat	- 14 -
2.7 Kinderen	- 15 -
2.7.1 Leeftijdsgrens 'moeder worden'	- 15 -
2.7.2 Jonge moeders	- 15 -
2.7.3 Peuterspeelzalen en kinderopvangcentra	- 16 -
3 WERK EN OPLEIDING	- 18 -
3.1 Beroepsbevolking	- 18 -
3.2 Vergelijking met andere grote steden	- 20 -
4 INKOMEN	- 22 -
4.1 Inkomen	- 22 -
4.2 Bijstand	- 22 -
4.3 Werkloosheid	- 23 -
4.4 Nabestaanden	- 24 -
4.5 Ouderdom	- 24 -
5 TAALCOURSUSSEN	- 26 -
5.1 Taal in de buurt	- 26 -
6 VRIJWILLIGERSWERK	- 28 -
7 MANTELZORG	- 30 -
8 SPORTDEELNAME	- 34 -
9 VISIE OP POSITIE VAN DE VROUW	- 36 -
9.1 Zorg voor kinderen	- 36 -
9.2 Vrijwilligerswerk en mantelzorg	- 36 -
9.3 Taal	- 37 -
9.4 Acceptatie gelijkheid mannen en vrouwen	- 37 -
10 VROUWEN IN DIENST BIJ DE GEMEENTE DEN HAAG	- 38 -
11 EMANCIPATIE VAN LHBT'S	- 40 -
11.1 Het homohuwelijk	- 40 -
11.2 Acceptatie	- 41 -
11.3 Discriminatie	- 42 -
11.4 Beleidsactiviteiten	- 43 -

Samenvatting

Emancipatie anno 2014 staat voor gelijke rechten voor iedereen. Het uitgangspunt van gelijke rechten en gelijke kansen is niet voor iedereen vanzelfsprekend. In deze Emancipatiemonitor kijken we dan ook niet alleen naar emancipatie van de vrouw, maar ook hoe de man mee emancipeert en hoe het staat met de emancipatie van lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen en transgenders (LHBT's).

Demografie

Op 1 januari 2013 woonden 506.366 personen in Den Haag. Hiervan is 51% vrouw. In de stadsdelen Loosduinen, Haagse Hout, Scheveningen en Segbroek wonen meer vrouwen dan mannen en in Laak en Centrum wonen meer mannen dan vrouwen. Ongeveer de helft van de vrouwen heeft een Nederlandse achtergrond, hetzelfde geldt voor de mannen.

De leeftijdscategorieën 20 t/m 29 jaar en 30 t/m 39 jaar zijn het grootst onder de vrouwen. Onder mannen zijn dit de leeftijdscategorieën 30 t/m 39 en 40 t/m 49 jaar. In totaal valt 45% van de vrouwen en 46% van de mannen in de categorie 20 t/m 49 jaar.

Volgens de bevolkingsprognose tot 2020 zal het aantal vrouwen ouder dan 65 jaar de komende jaren toenemen.

Het aantal vrouwen en mannen dat samenwoont, is gestegen in de afgelopen jaren. Het aantal vrouwen dat hoofd is van een eenouderhuishouden ligt hoger dan het aantal mannen van een eenouderhuishouden. De gemiddelde leeftijd waarop vrouwen moeder worden, ligt in Den Haag tussen 30 en 35 jaar. Ruim 10 jaar geleden lag dit nog tussen 25 en 30 jaar.

Werk en inkomen

In Den Haag bestaat de potentiële beroepsbevolking (van 15-64 jaar) uit 167.000 vrouwen en 168.100 mannen. Van de vrouwen heeft bijna 60% een betaalde baan van meer dan 12 uur per week, van de mannen is dat ongeveer 70%.

Vrouwen werken veel vaker in deeltijd dan mannen. Van de vrouwen met een betaalde baan werkt 42% fulltime (35 uur of meer), tegenover 81% van de mannen.

Circa 9.900 vrouwen werken als zelfstandig ondernemer. Dat is bijna een derde van alle Haagse ondernemers.

Vrouwen hebben gemiddeld een lager inkomen dan mannen, een van de redenen hiervoor is dat vrouwen ook vaker parttime werken dan mannen. Zoals kan worden verwacht op basis van de demografische cijfers, zijn er meer vrouwen die een AOW uitkering ontvangen dan mannen.

Een van de aandachtspunten bij de Wmo is de vraag of het verlenen van mantelzorg vrouwen belemmert te gaan werken. Vooralsnog zijn er geen signalen dat het geven van mantelzorg ten koste van het emancipatieproces gaat. Sinds 2008 is het aantal vrouwen dat mantelzorg verleent én werkt redelijk stabiel.

Participatie

In 2014 heeft 20% van de Haagse vrouwen van 16 jaar en ouder het afgelopen jaar vrijwilligerswerk gedaan. Vooral vrouwen van 45 jaar en ouder. De vrouwelijke vrijwilligers zijn het meest actief in de gezondheidszorg, onderwijs, maatschappelijke dienstverlening en sport.

Bijna de helft van de vrouwen doet niet of weinig aan sport. Van de mannen doet ruim een derde niet of nauwelijks aan sport. Vooral jonge vrouwen en vrouwen van Nederlandse of Westerse afkomst sporten. De door vrouwen meest beoefende sporten zijn fitness, hardlopen, zwemmen en wandelen.

Visie op positie van de vrouw

Vrouwen zijn vaker ouder in een eenouderhuishouden. Ook nemen vrouwen volgens de landelijke cijfers veel vaker ouderschapsverlof op dan mannen. Vrouwen verlenen vaker mantelzorg dan mannen. Mannen doen dit vooral als het gaat om zorgen voor de eigen ouders of schoonouders. Ook het vrijwilligerswerk van vrouwen speelt zich voor een groot deel af in de gezondheidszorg en het onderwijs.

Het samenwerken van mannen en vrouwen in bedrijven of beroepen is voor de meeste inwoners van Den Haag, ongeacht etniciteit of geloofsovertuiging, geen probleem.

Emancipatie van homo's, lesbiennes, biseksuelen en transseksuelen (LHBT's)

In 2012 woonden in Den Haag 1.147 echtparen van hetzelfde geslacht. Dit aantal is in de afgelopen jaren langzaam maar zeker toegenomen.

De acceptatie van LHBT's in Den Haag hangt vooral samen met de geloofsovertuiging. Het minst moeite heeft de groep zonder geloofsovertuiging met een homoseksuele arts of leraar. Mensen die het christendom als geloofsovertuiging hebben, hebben hier meer moeite mee. Meeste moeite met een homoseksuele arts of leraar hebben mensen met een islamitische geloofsovertuiging.

1 Inleiding

Emancipatie anno 2014 staat voor gelijke rechten voor iedereen. Het uitgangspunt van gelijke rechten en gelijke kansen is niet voor iedereen vanzelfsprekend. In deze Emancipatiemonitor kijken we dan ook niet alleen naar emancipatie van de vrouw, maar ook naar hoe de man mee emancipeert en hoe het staat met de emancipatie van lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen en transgenders (LHBT's).

Idealiter zouden we van alle aandachtsgroepen veel aspecten in een monitor willen opnemen. Voor vrouwen is dat mogelijk want over vrouwen als zodanig is veel bekend. Maar als het gaat om de mate waarin mannen mee-emanciperen (een meer subjectief onderwerp) of de emancipatie van LHBT's (die over het algemeen niet als zodanig ergens getraceerd kunnen worden) is veel minder bekend. In dit rapport is dan ook vooral veel aandacht voor de positie van de Haagse vrouw.

Om de positie van de Haagse vrouw in kaart te brengen, zijn er verschillende invalshoeken mogelijk. Allereerst is er de demografische invalshoek. Daarbij gaat het om informatie als hoeveel vrouwen er in Den Haag wonen, hun leeftijd en achtergrond, waar ze in de stad wonen, hun burgerlijke staat en de leeftijd waarop zij moeder worden.

Ten tweede gaat het om de positie op de arbeidsmarkt. Hierbij komt een aantal aspecten aan de orde, zoals de beroepsbevolking en kenmerken van de vrouwen die tot de beroepsbevolking horen, zoals hun opleidingsniveau, hoeveel uur zij werken, het aantal vrouwen dat werkloos is. Ook wordt Den Haag met andere grote steden vergeleken. Tenslotte kijken we naar het inkomen, waaronder de uitkeringen die vrouwen ontvangen.

Ten derde gaat het om verschillende mogelijkheden om deel te nemen aan de samenleving. Vrijwilligerswerk is hier een voorbeeld van. Ook het volgen van een inburgeringscursus of een laagdrempelige taalcursus kan een manier zijn om de kans te vergroten om een opleiding te volgen of werk te vinden.

In hoofdstuk 9 is aandacht voor de visie van mannen op emancipatie. In welke mate doen mannen vrijwilligerswerk en verlenen zij mantelzorg in vergelijking tot de Haagse vrouwen? En de kinderen, zorgen de vaders daar net zo vaak voor in de vorm van ouderschapsverlof als de moeders dat doen? Eén van de aandachtspunten is de vraag of het verlenen van mantelzorg ten koste gaat van het emancipatieproces. Vragen als hoeveel procent van de vrouwen mantelzorg verleent, wat voor type zorg zij verlenen, aan wie de vrouwen mantelzorg verlenen en of het verlenen van mantelzorg een belemmering is om te werken, komen uitgebreid aan bod.

De gemeente vindt het belangrijk dat ook onder haar medewerkers iedereen gelijke kansen heeft. In deze monitor is dan ook een hoofdstuk opgenomen over de positie van vrouwelijke medewerkers bij de gemeente Den Haag (zie hoofdstuk 10).

In hoofdstuk 11 komen de lesbiennes, homo's, biseksuelen en transgenders aan de orde. Sinds 2001 kunnen personen van het zelfde geslacht met elkaar in het huwelijk treden. In Den Haag wordt sinds 2005 gerapporteerd over het aantal "homohuwelijken". Tot slot komt aan de orde hoe diverse bevolkingsgroepen tegen LHBT's in hun directe omgeving aankijken.

2 Demografie

2.1 AANTAL VROUWEN IN DEN HAAG

Op 1 januari 2013 woonden er in Den Haag 506.366 mensen: 256.313 vrouwen (51%) en 250.053 mannen (49%). De meeste vrouwen wonen – in vergelijking met mannen- in de stadsdelen Loosduinen, Scheveningen en Haagse Hout. In de stadsdelen Centrum en Laak wonen de meeste mannen.

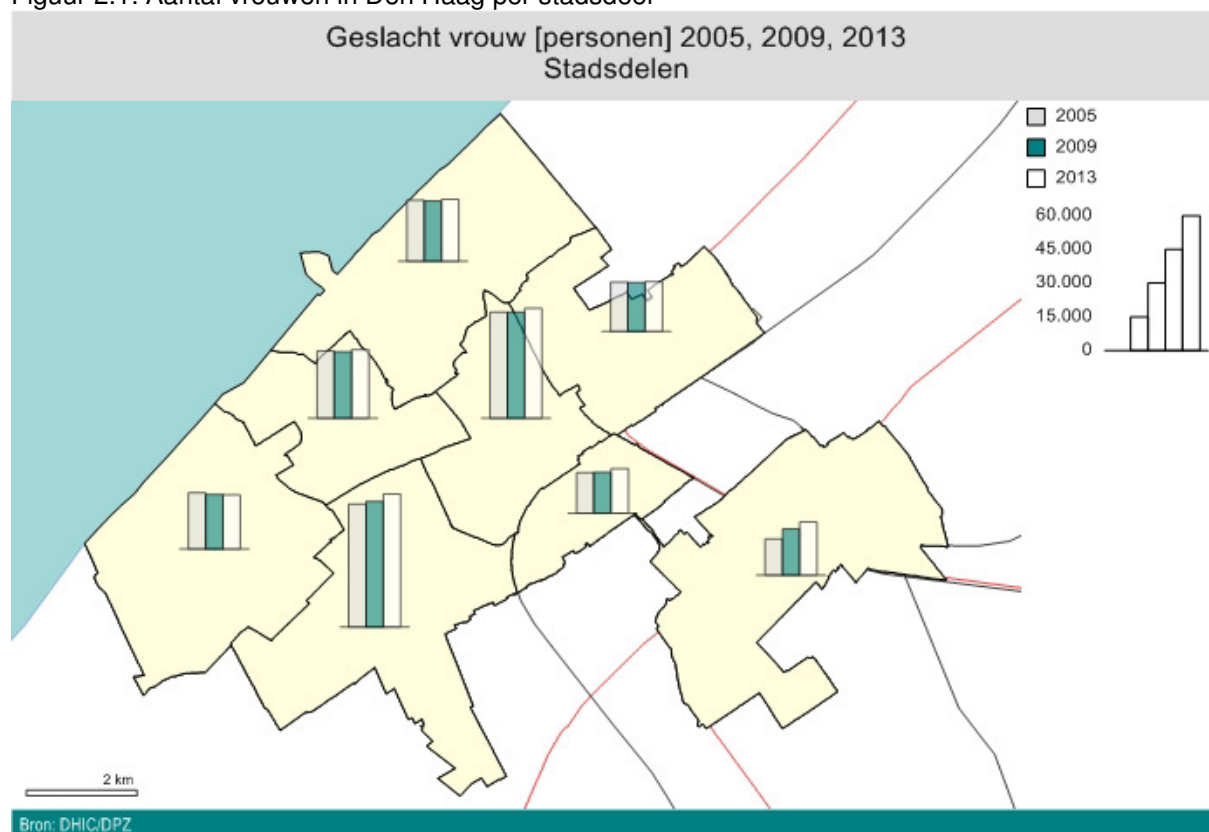
Tabel 2.1: Aantal en percentage vrouwen en mannen in Den Haag per stadsdeel op 1 januari 2013

Stadsdeel	Aantal vrouwen	Aandeel vrouwen (in %)	Aantal mannen	Aandeel mannen (in %)
Loosduinen	24.130	53,1	21.355	46,9
Escamp	59.401	50,1	59.082	49,9
Segbroek	30.729	51,2	29.325	48,8
Scheveningen	27.572	51,6	25.853	48,4
Centrum	48.889	49,2	50.394	50,8
Laak	19.808	49,2	20.414	50,8
Haagse Hout	22.263	52,6	20.063	47,4
Leidschenveen-Ypenburg	23.521	49,9	23.567	50,1
Totaal	256.313	50,6	250.053	49,4

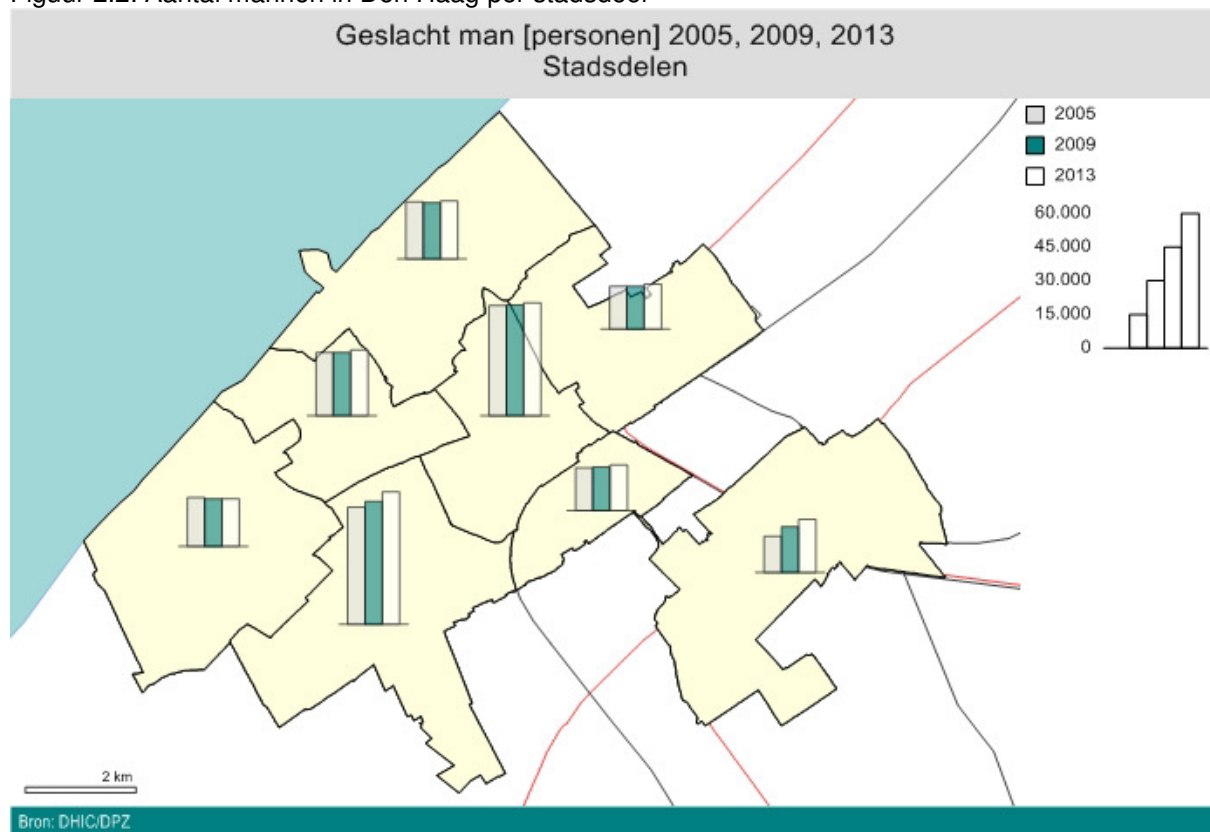
Bron: Den Haag in cijfers

In de figuur hieronder is te zien waar de meeste vrouwen wonen en wat de ontwikkeling in de tijd is sinds 2005 per stadsdeel.

Figuur 2.1: Aantal vrouwen in Den Haag per stadsdeel

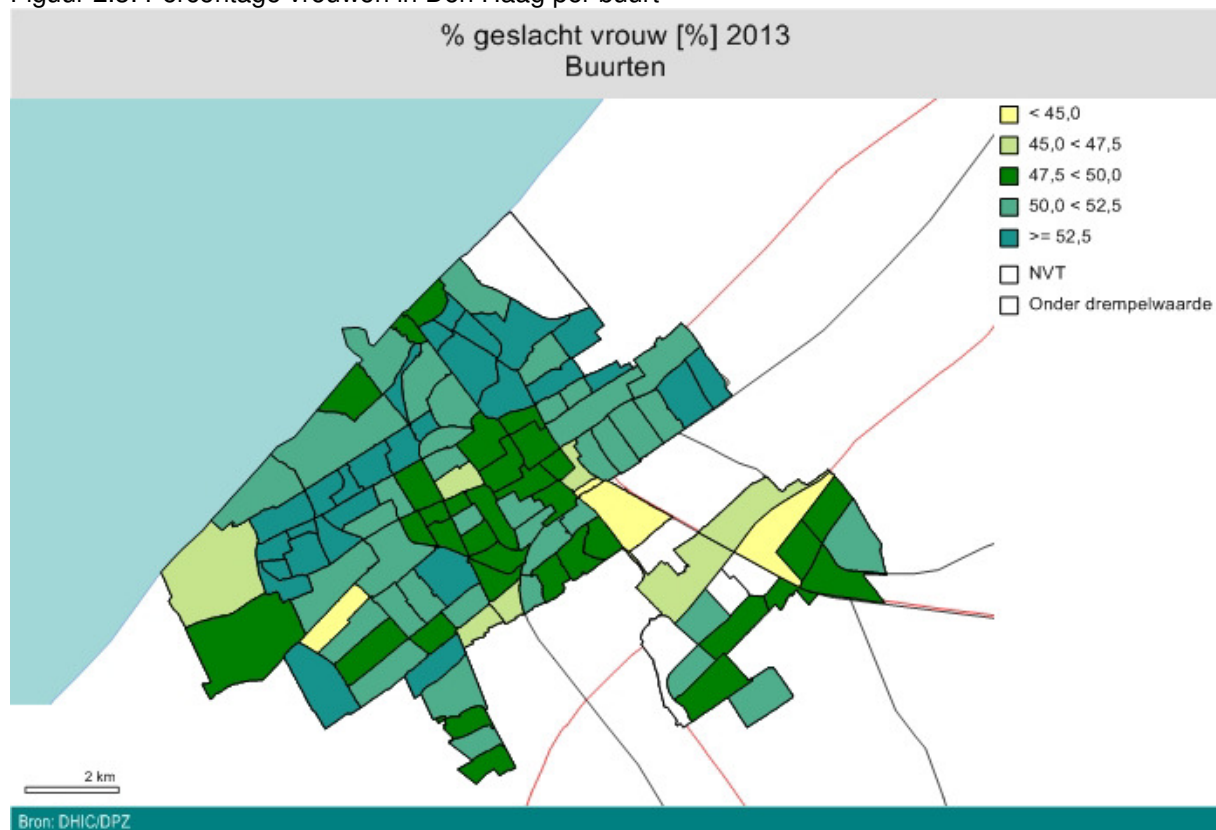

Figuur 2.2: Aantal mannen in Den Haag per stadsdeel

Wanneer ingezoomd wordt op buurtniveau, dan zien we dat enkele buurten in Loosduinen, Haagse Hout, Scheveningen en Segbroek opvallen door hun relatief grote aandeel vrouwen (meer dan 52,5%).

Figuur 2.3: Percentage vrouwen in Den Haag per buurt

2.2 LEEFTIJD

De leeftijdscategorieën 20 t/m 29 jaar en 30 t/m 39 jaar zijn het grootst onder de vrouwen, gevolgd door de categorie 40 t/m 49 jaar (zie tabel 2.2). Bij de mannen zien we een iets ander beeld. Hier zijn de leeftijdscategorieën 30 t/m 39 jaar en 40 t/m 49 jaar het grootst. Op de derde plaats komt de leeftijdscategorie 20 t/m 29 jaar. In totaal valt 46% van de vrouwen in de categorie 20 t/m 49 jaar. Bij de mannen is dat 47%.

Tabel 2.2: Aantal en percentage van vrouwen en mannen in Den Haag naar leeftijd op 1 januari 2013

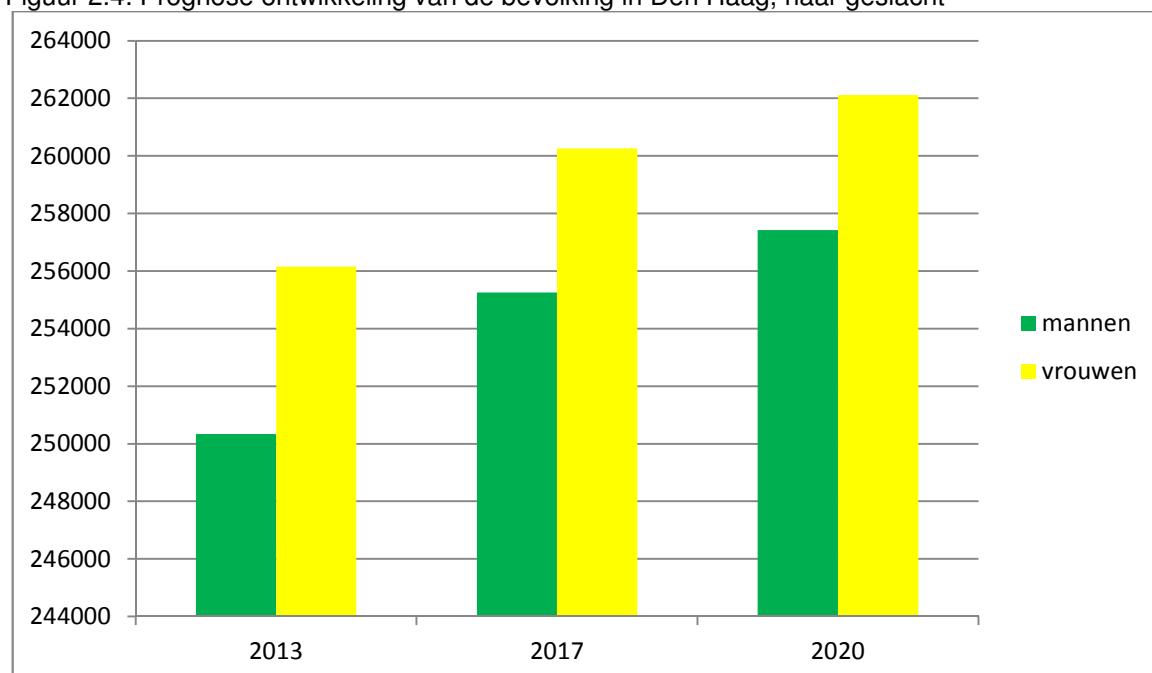
Leeftijd	Vrouwen		Mannen		Totaal
	Aantal	In %	Aantal	In %	In %
0 t/m 9 jaar	30.307	11,8%	31.707	12,7%	12,2%
10 t/m 19 jaar	26.723	10,4%	27.653	11,1%	10,7%
20 t/m 29 jaar	39.372	15,4%	36.491	14,6%	15,0%
30 t/m 39 jaar	39.179	15,3%	39.999	16,0%	15,6%
40 t/m 49 jaar	37.631	14,7%	40.608	16,2%	15,5%
50 t/m 59 jaar	30.598	11,9%	31.514	12,6%	12,3%
60 t/m 69 jaar	24.347	9,5%	23.876	9,5%	9,5%
70 t/m 79 jaar	14.775	5,8%	12.076	4,8%	5,3%
80 t/m 89 jaar	10.364	4,0%	5.231	2,1%	3,1%
90 jaar en ouder	3.017	1,2%	898	0,4%	0,8%
Totaal	250.053	100	250.053	100%	100

Bron: Den Haag in cijfers

2.3 PROGNOSE

In de figuur hieronder is de prognose weergegeven van de ontwikkeling van het aantal mannen en vrouwen tot 2020. Het aantal vrouwen zal naar verwachting tot 2020 blijven stijgen.. Het aantal mannen zal ook de komende jaren blijven groeien.

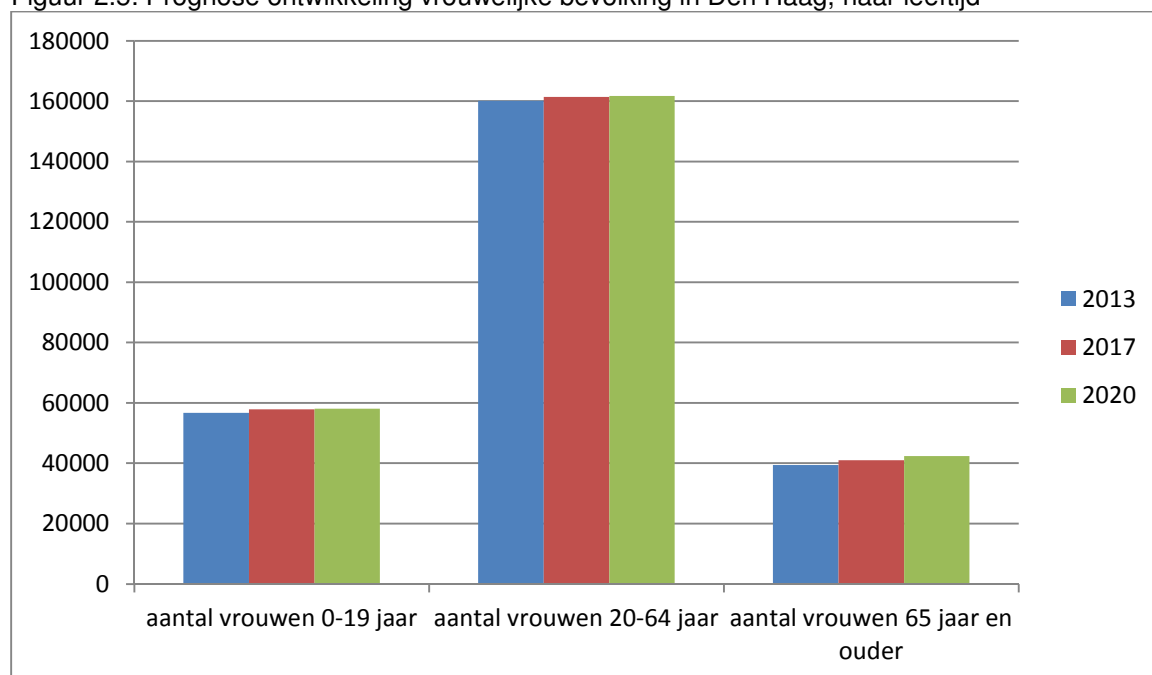
Figuur 2.4: Prognose ontwikkeling van de bevolking in Den Haag, naar geslacht

Bron: Den Haag in cijfers

In figuur 2.5 is de prognose van de ontwikkeling van het aantal vrouwen naar leeftijd tot 2020 weergegeven. Het aantal vrouwen ouder dan 65 jaar zal de komende jaren het meest toenemen. Ook van de groep van 20 t/m 64 jaar en de groep van 0 t/m 19 wordt verwacht dat deze tot 2020 iets zullen toenemen.

Figuur 2.5: Prognose ontwikkeling vrouwelijke bevolking in Den Haag, naar leeftijd

Bron Den Haag in cijfers

Aangezien de groep vrouwen 65 jaar en ouder zal toenemen, is het interessant om te kijken naar de ontwikkeling binnen deze groep.

Het aantal vrouwen 65 jaar en ouder zal de komende jaren toenemen. Het aantal vrouwen van 75 jaar en ouder iets afnemen. Volgens de prognose zal de groep 85 jaar en ouder de komende jaren blijven afnemen.

Tabel 2.3. Prognose ontwikkeling vrouwelijke bevolking in Den Haag vanaf 65 jaar.

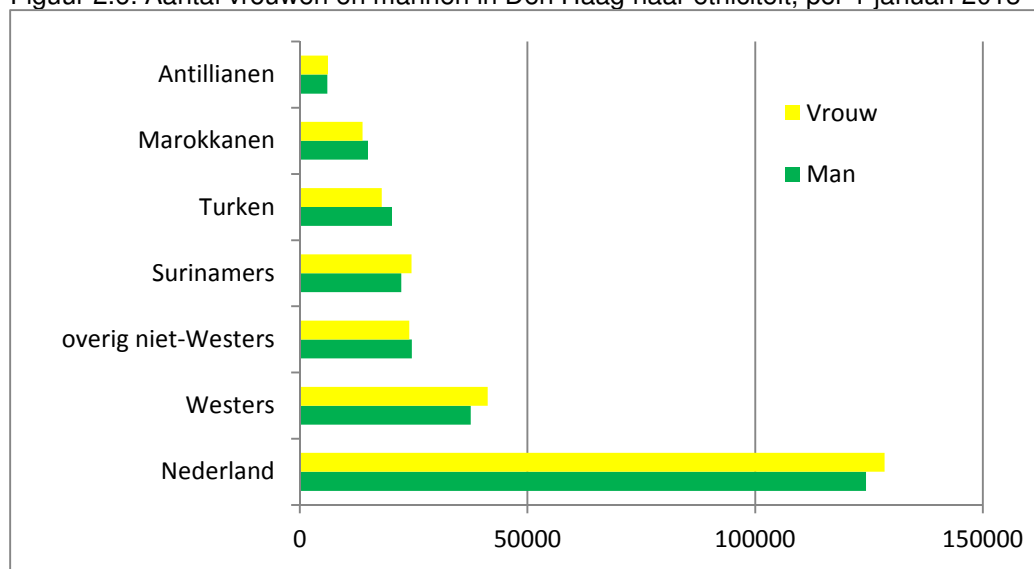
Bijzondere groepen	2013	2017	2020
Aantal vrouwen 65 jaar en ouder	39.361	40.958	42.385
Aantal vrouwen 75 jaar en ouder	19.939	19.232	19.139
Aantal vrouwen 85 jaar en ouder	7.500	6.893	6.439

Bron: Den Haag in cijfers

2.4 ETNICITEIT

De helft (50,1%) van de Haagse vrouwen heeft een Nederlandse achtergrond, hetzelfde geldt voor de mannen (49,7%). Ten opzichte van de mannen zijn de vrouwen ondervertegenwoordigd onder de Turkse, Marokkaanse en overige niet-Westerse allochtonen. Onder de Nederlanders, de Surinamers en de Westerse allochtonen zijn de vrouwen juist iets oververtegenwoordigd.

Figuur 2.6: Aantal vrouwen en mannen in Den Haag naar etniciteit, per 1 januari 2013

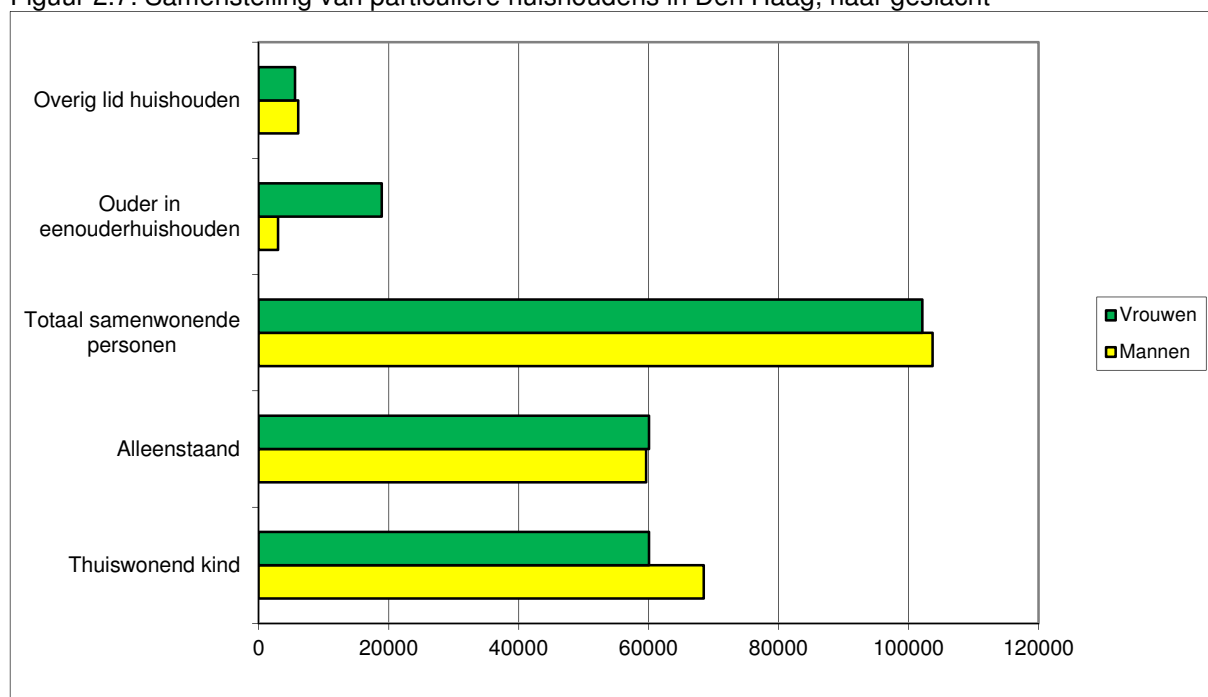

Bron: GBA, bewerking OSP februari 2014

2.5 SAMENSTELLING PARTICULIERE HUISHOUDENS

Als we kijken naar de samenstelling van particuliere huishoudens dan zien we dat zowel onder de vrouwen als onder de mannen de grootste groep samenwoont. Vrouwen leven vaker dan mannen in een eenouderhuishouden. Mannen wonen vaker nog thuis als kind (nb. dit gaat over alle huishoudsamenstellingen).

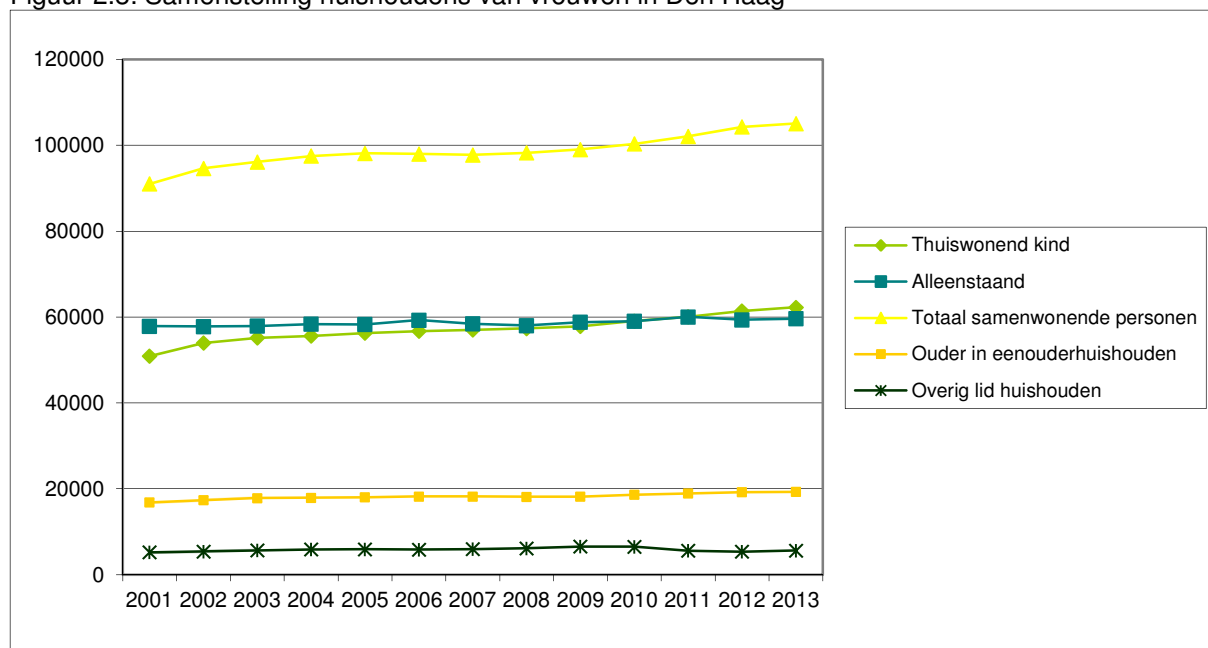
Figuur 2.7: Samenstelling van particuliere huishoudens in Den Haag, naar geslacht

Bron: CBS Statline februari 2014

Binnen de groep vrouwen in Den Haag zien we enige ontwikkeling in de laatste decennia als het gaat om de samenstelling van particuliere huishoudens. Zo is het aantal vrouwen in een samenwonend huishouden sterk gestegen. Dit geldt ook voor het aantal thuiswonende vrouwen (als kind). Daarnaast is het aantal alleenstaande vrouwen licht gestegen.

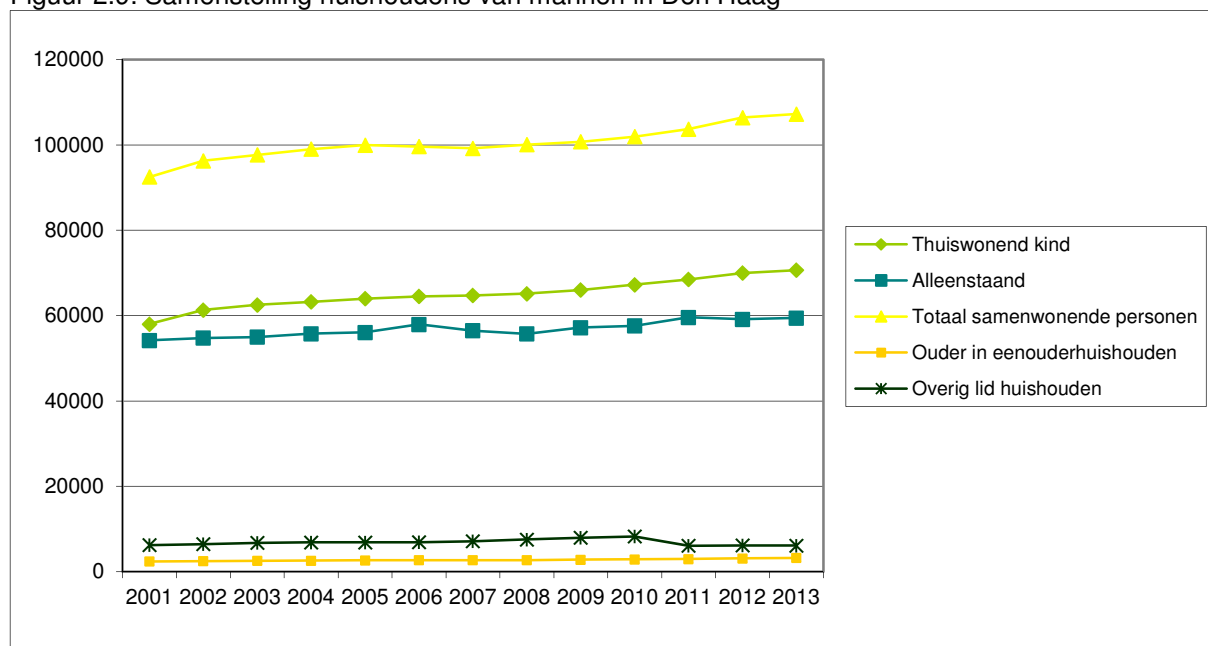
Figuur 2.8: Samenstelling huishoudens van vrouwen in Den Haag

Bron: CBS Statline februari 2014

Binnen de groep mannen in Den Haag zien we ook dat het aantal mannen in een samenwonend huishouden is gestegen. Daarnaast neemt ook het aantal mannen met een thuiswonend kind toe. Het aantal alleenstaande mannen is in de afgelopen jaren ook iets toegenomen.

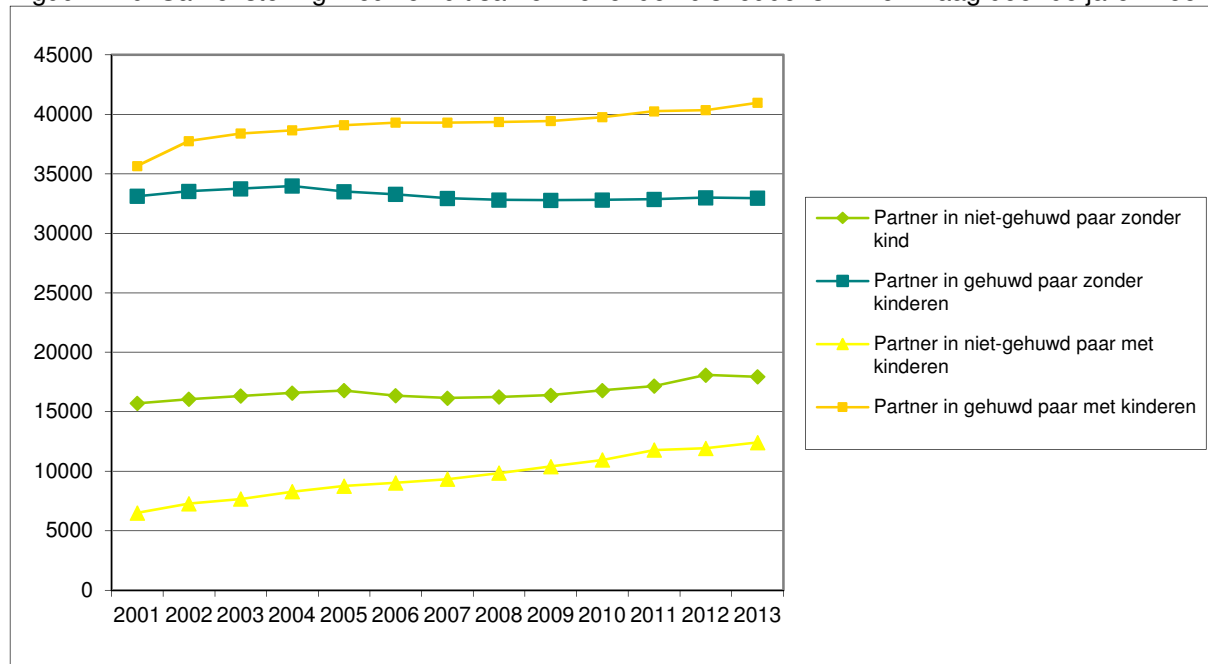
Figuur 2.9: Samenstelling huishoudens van mannen in Den Haag

Bron: CBS Statline februari 2014

In de figuur op de volgende pagina is gekeken naar de ontwikkeling van de laatste 10 jaar binnen de groep vrouwen in samenwonende huishoudens. We zien een sterke toename van het aantal vrouwen in een gehuwd paar met kinderen en een afname van het aantal vrouwen in een gehuwd paar zonder kinderen. De grootste stijging is te zien bij het aantal vrouwen met kinderen in een niet gehuwd paar.

Figuur 2.10: Samenstelling vrouwen uit samenwonende huishoudens in Den Haag door de jaren heen

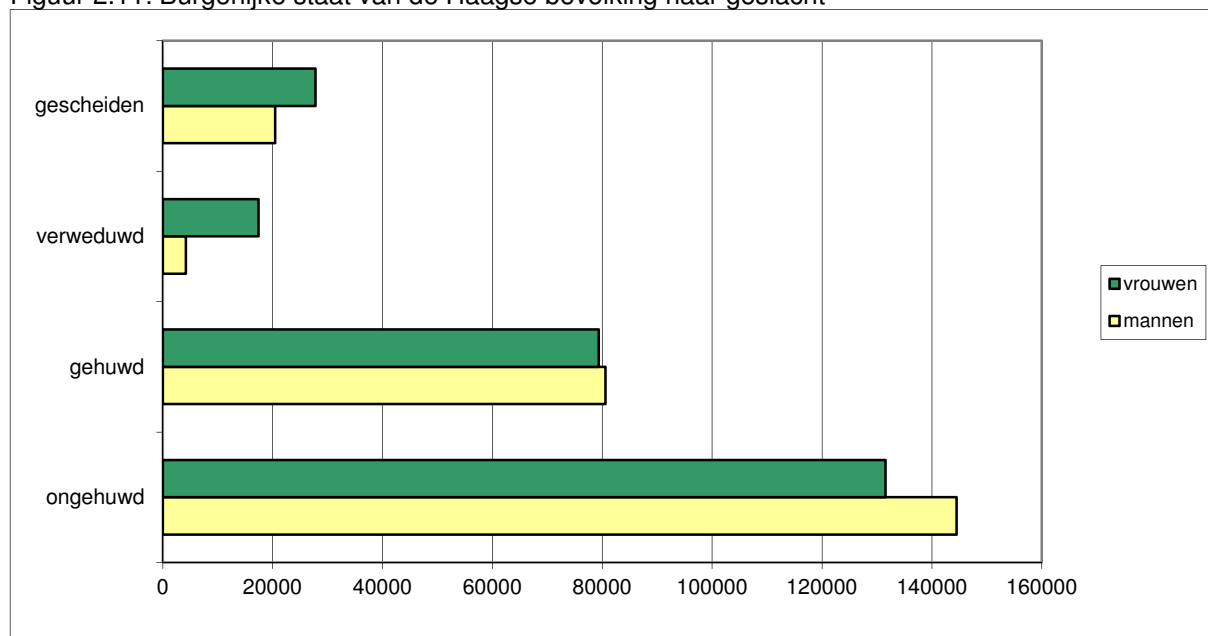

Bron: CBS Statline februari 2014

2.6 BURGERLIJKE STAAT

Zowel bij de mannen als bij de vrouwen is de grootste groep ongehuwd. Wel komt dit bij de mannen wat vaker voor dan bij de vrouwen. Een deel hiervan woont ongehuwd samen, zo bleek hiervoor. De groep 'verweduwd' is bij de vrouwen veel groter dan bij de mannen. Ook is de groep 'gescheiden' groter bij de vrouwen dan bij de mannen.

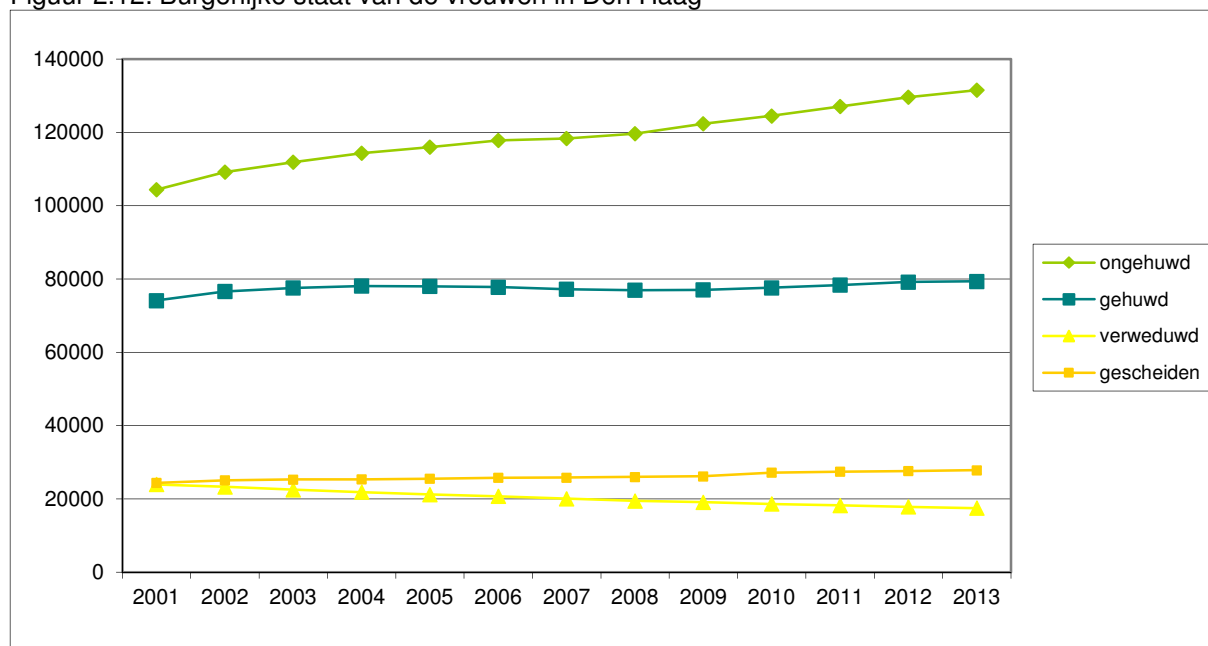
Figuur 2.11: Burgerlijke staat van de Haagse bevolking naar geslacht

Bron: CBS Statline februari 2014

In figuur 2.12 is de samenstelling binnen de Haagse vrouwelijke bevolking in de laatste decennia weergegeven. De groep ongehuwde vrouwen is aanzienlijk gestegen. In de figuren hiervoor hebben we gezien dat de groepen gescheiden vrouwen en verweduwde vrouwen groter zijn dan bij de mannen. Binnen de groep vrouwen vindt er een verschuiving plaats in deze groepen. Er vindt een lichte stijging plaats voor de groep gescheiden vrouwen en een lichte daling voor de groep verweduwde vrouwen.

Figuur 2.12: Burgerlijke staat van de vrouwen in Den Haag

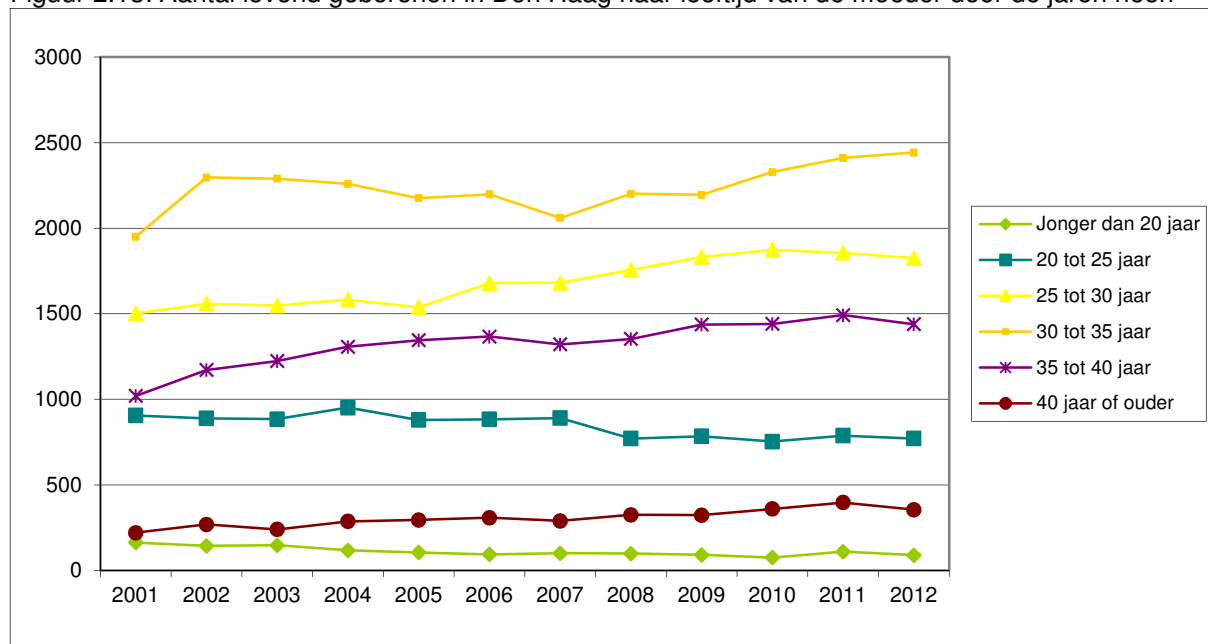
Bron: CBS Statline februari 2014

2.7 KINDEREN

2.7.1 Leeftijdsgrens 'moeder worden'

De landelijke tendens van de laatste jaren is dat vrouwen eerst aan hun carrière werken en dan pas een gezin stichten. Dit houdt in dat ze op een latere leeftijd kinderen krijgen. Dit beeld zien we ook terug in Den Haag. In het jaar 2001 was de gemiddelde leeftijd waarop vrouwen moeder werden tussen 25-30 jaar. In 2011 is dat toegenomen tot tussen 30-35 jaar. Ook zien we een afname in de leeftijdscategorie jonger dan 20 jaar en 20-25 jaar.

Figuur 2.13: Aantal levend geboren in Den Haag naar leeftijd van de moeder door de jaren heen

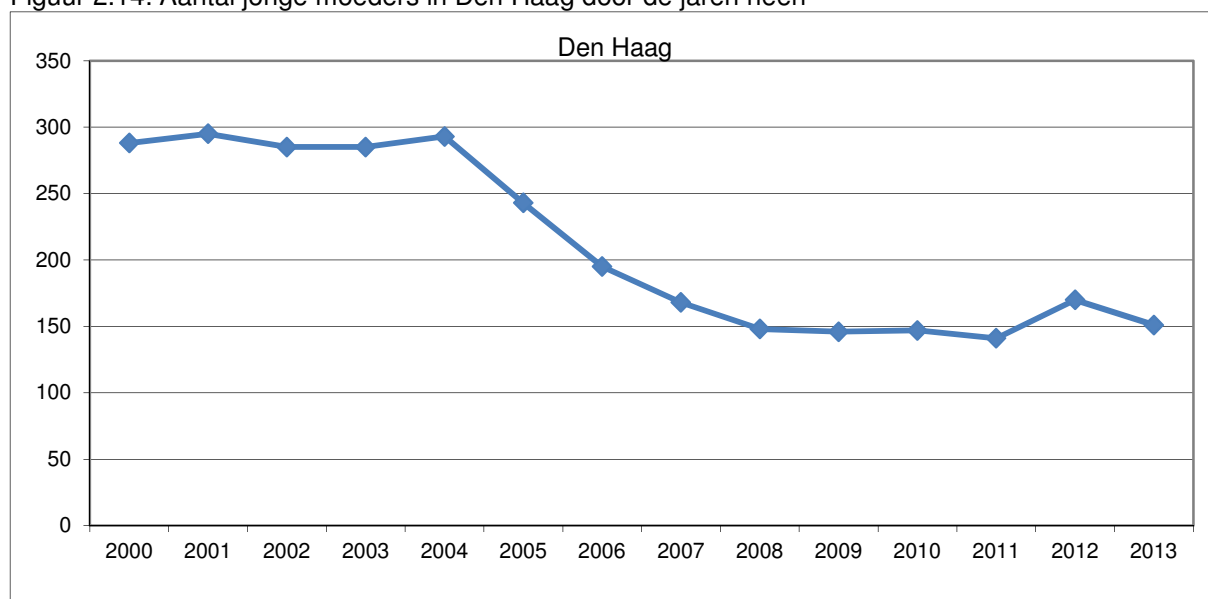
Bron: CBS Statline februari 2014

2.7.2 Jonge moeders

Een jonge moeder is een 13-19 jarige die een kind heeft gekregen. In figuur 2.13 zien we een forse daling van het aantal jonge moeders in de periode 2003- 2011 (van 285 naar 141). Daarna is het aantal weer iets toegenomen, maar het fluctueert per jaar.

Figuur 2.14: Aantal jonge moeders in Den Haag door de jaren heen

Bron: CBS Statline februari 2014

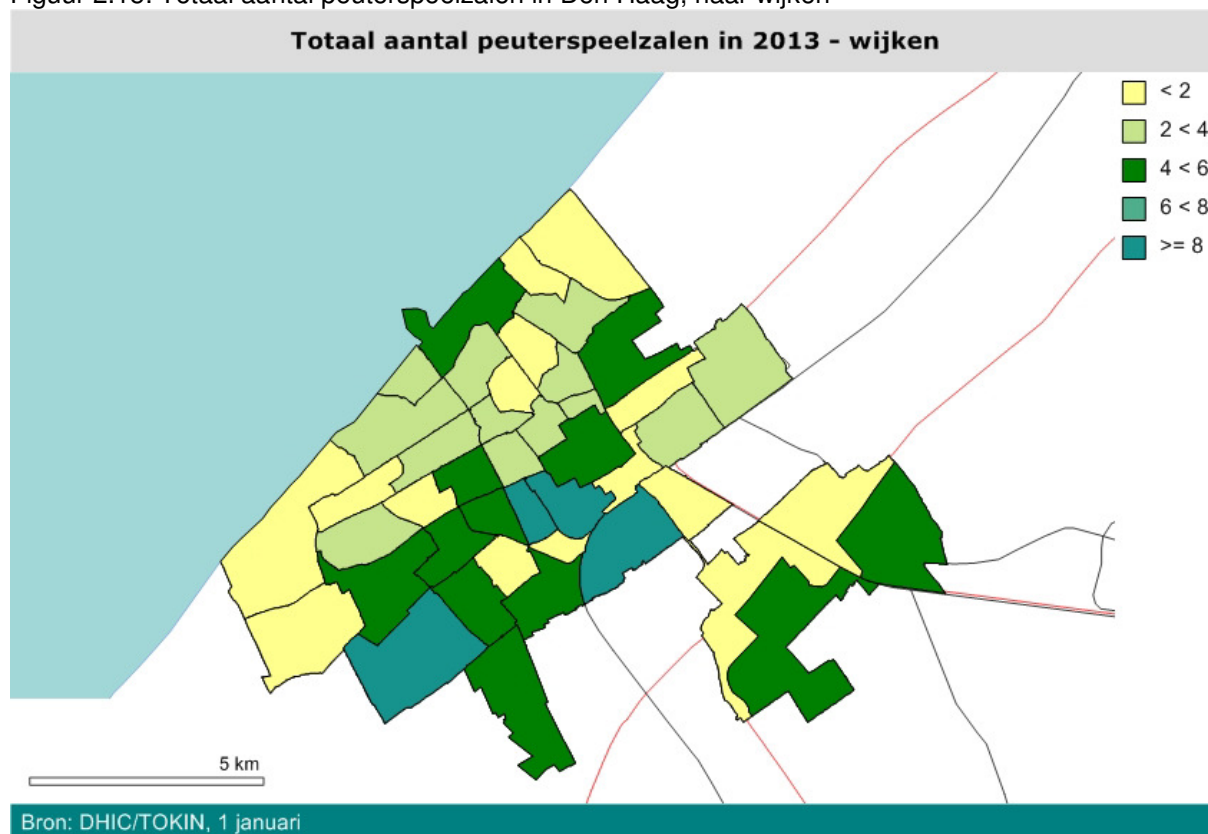
2.7.3 Peuterspeelzalen en kinderopvangcentra

Peuterspeelzalen en kinderopvangcentra zijn voorbeelden van voorzieningen die moeders de gelegenheid geven om te kunnen participeren in de maatschappij. Door opvang voor hun kinderen te regelen kunnen ze bijvoorbeeld werken, vrijwilligerswerk doen en sociale contacten onderhouden.

Aantal peuterspeelzalen in Den Haag

In 2013 waren er in Den Haag 135 peuterspeelzalen (21 minder dan in 2011). Deze zijn verspreid over de hele stad, waarvan 41 in Centrum en 31 in Escamp. In de stadsdeel Loosduinen staat het minste aantal peuterspeelzalen (8).

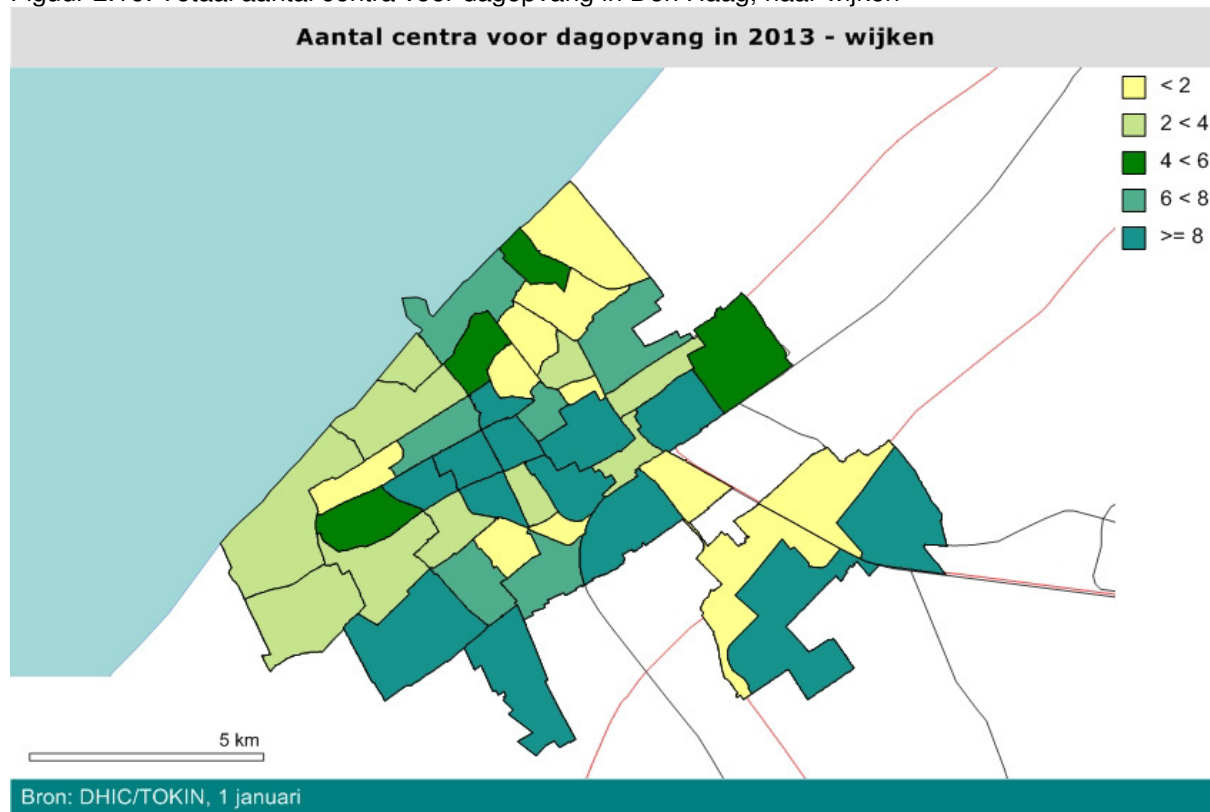
Figuur 2.15: Totaal aantal peuterspeelzalen in Den Haag, naar wijken

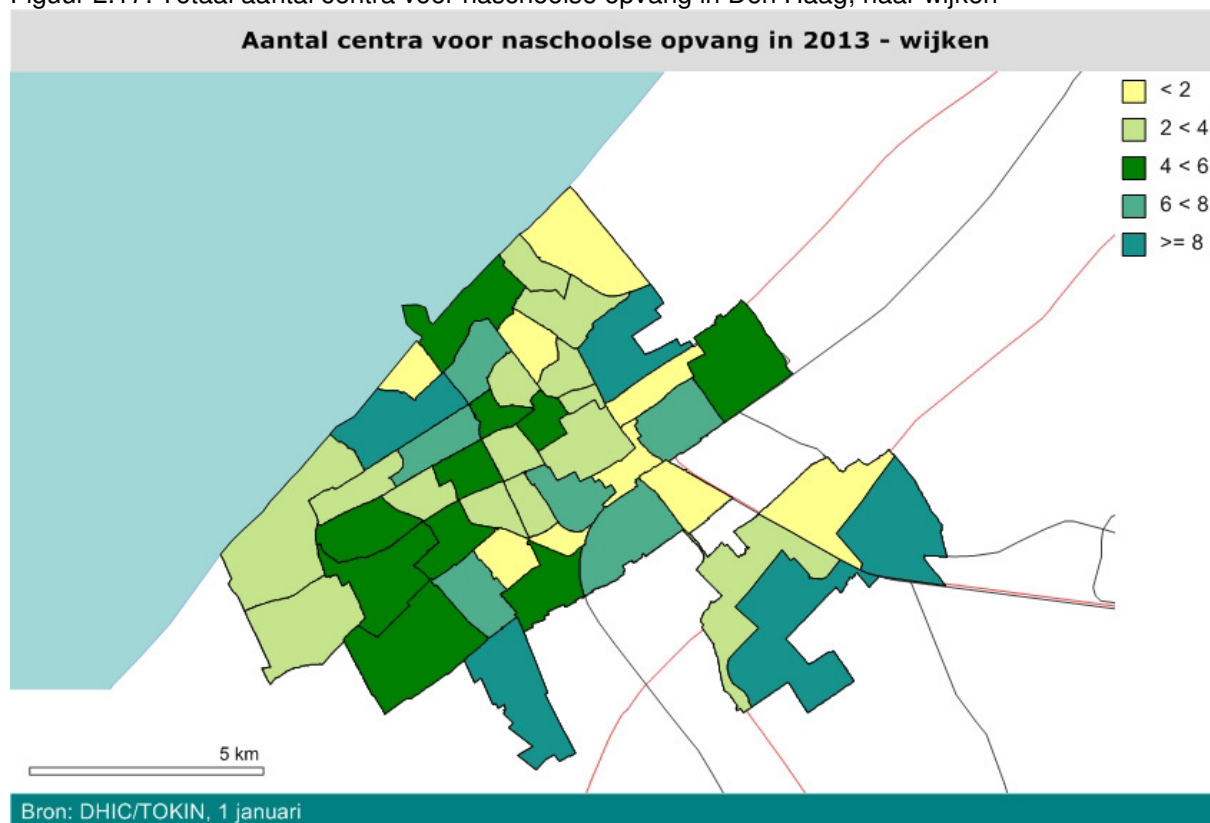
Aantal kinderopvangcentra in Den Haag

In 2013 waren er in Den Haag 387 kinderopvangcentra, verspreid over de hele stad. In onderstaande figuren is het aantal kinderopvangcentra weergegeven. Het gaat om 209 centra voor dagopvang en 178 centra voor naschoolse opvang. In de stadsdelen Escamp en Segbroek bevinden zich de meeste centra voor dagopvang, Escamp heeft ook de meeste centra voor naschoolse opvang, gevolgd door Leidscheveen-Ypenburg.

Figuur 2.16: Totaal aantal centra voor dagopvang in Den Haag, naar wijken

Figuur 2.17: Totaal aantal centra voor naschoolse opvang in Den Haag, naar wijken

3 Werk en opleiding

Het hebben van betaald werk is één van de belangrijkste indicatoren voor maatschappelijke participatie. Het CBS verzamelt hier via de enquête Beroepsbevolking gegevens over. Op basis van deze enquête worden cijfers geraamd voor afzonderlijke gemeenten. Deze ramingen zijn gebaseerd op driejaarlijkse gemiddelden.

3.1 BEROEPSBEVOLKING

In Den Haag bestaat de potentiële beroepsbevolking (van 15-65 jaar) uit 167.000 vrouwen en 168.100 mannen. Van de vrouwen hebben er 96.500 een betaalde baan van meer dan 12 uur per week, 8.300 geven aan werkloos te zijn en de overige 62.200 vrouwen hebben geen baan en zoeken daar ook niet naar, of werken minder dan 12 uur per week. Ten opzichte van de mannen zijn vrouwen ondervertegenwoordigd in de werkzame beroepsbevolking, terwijl het totaal aantal vrouwen dat onder de beroepsbevolking valt maar net iets lager ligt dan het aantal mannen.

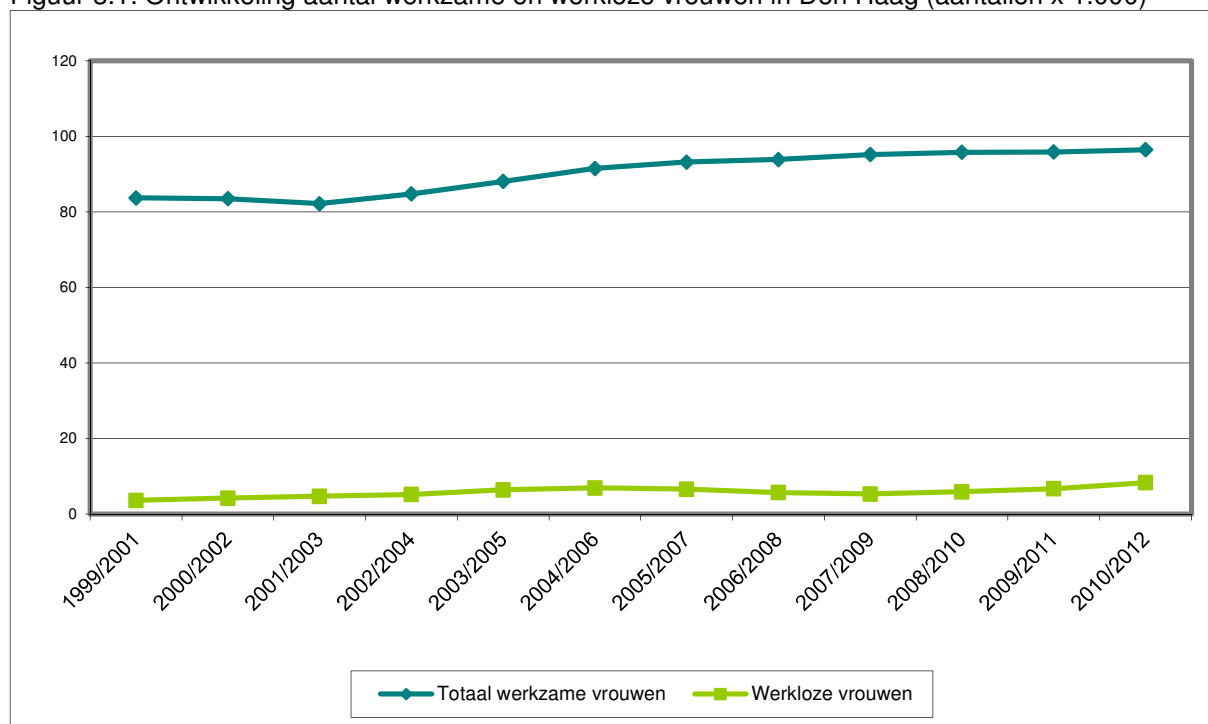
Tabel 3.1. Haagse (potentiële) beroepsbevolking van 15-64 jaar, 2010-2012 (aantallen x 1.000)

	Man	Vrouw	Totaal
Werkzame beroepsbevolking	116,8	96,5	213,3
Werkloze beroepsbevolking	12,0	8,3	20,3
Overige (potentiële) beroepsbevolking	39,3	62,2	101,5
Totale (potentiële) beroepsbevolking	168,1	167,0	335,1
Netto arbeidsparticipatie	69,5	57,8	63,7

Bron: CBS Statline februari 2014

Van alle vrouwen in de leeftijd van 15-64 jaar heeft 57,8% een betaalde baan van meer dan 12 uur per week (netto-participatiegraad). Dat is aanzienlijk minder dan bij mannen (69,5%). Het aantal werkzame vrouwen is de afgelopen tien jaren met ruim 13.000 toegenomen, terwijl het aantal werkloze vrouwen dat naar werk zoekt, weinig is veranderd. In onderstaande figuur wordt de ontwikkeling van het aantal werkzame en werkloze vrouwen in Den Haag weergegeven. Opgeteld is dat de Haagse vrouwelijke beroepsbevolking.

Figuur 3.1: Ontwikkeling aantal werkzame en werkloze vrouwen in Den Haag (aantallen x 1.000)

Bron: CBS Statline februari 2014

Achtergrondkenmerken

Wanneer gekeken wordt naar de kenmerken van de vrouwen die een betaalde baan van meer dan 12 uur per week hebben in vergelijking tot de gehele vrouwelijke bevolking van 15-64 jaar, dan vallen enkele zaken op. Allereerst dat de leeftijdsgroep 25-44 jaar sterker is vertegenwoordigd onder de vrouwelijke werkzame beroepsbevolking dan onder de totale potentiële beroepsbevolking. Jongere en oudere vrouwen hebben relatief minder vaak een betaalde baan. Hetzelfde geldt voor allochtone en laagopgeleide vrouwen; ook die groepen hebben minder vaak een betaalde baan. Ten opzichte van voorgaande jaren is hierin weinig verandering gekomen.

Tabel 3.2: Kenmerken vrouwelijke (potentiële) beroepsbevolking in Den Haag, 2010-2012 (x 1.000)

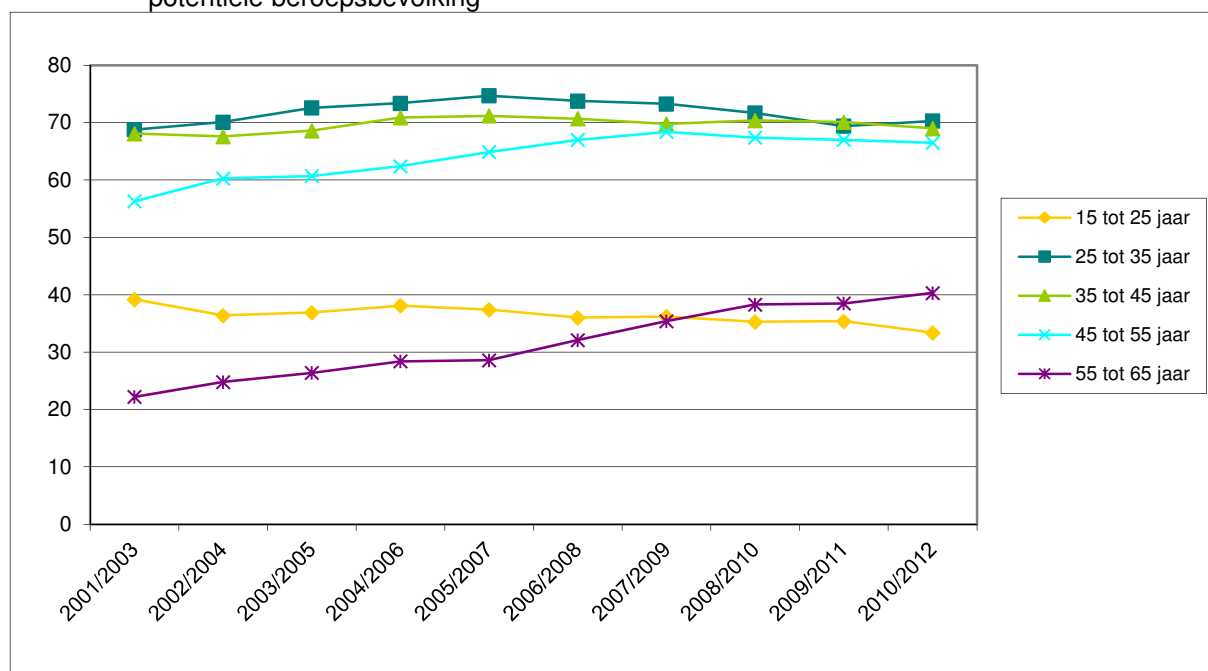
	Totale vrouwelijke (potentiële) beroepsbevolking van 15 tot 65 jaar		Werkzame vrouwelijke beroepsbevolking	
	N	In %	N	In %
Totaal	167,0	100	96,5	100
Leeftijd:				
- 15 tot 24 jaar	29,4	17,6	9,8	10,2
- 25 tot 34 jaar	39,9	23,9	28,0	29,0
- 35 tot 44 jaar	38,5	23,1	26,5	27,5
- 45 tot 54 jaar	31,4	18,8	20,9	21,7
- 55 tot 64 jaar	27,9	16,7	11,2	11,6
Herkomst:				
- autochtoon	82,4	49,3	54,4	56,4
- allochtoon	84,1	50,4	41,8	43,3
Onderwijsniveau:				
- laag	53,5	32,0	17,2	17,8
- middel	58,3	34,9	34,9	36,2
- hoog	53,4	32,0	43,4	45,0

Bron: CBS Statline februari 2014

De netto-participatiegraad van Haagse vrouwen is de afgelopen jaren gestaag toegenomen. Alleen in het laatste jaar is in verband met de economische crisis sprake van een lichte daling.

Als we kijken naar de ontwikkeling per leeftijdscategorie, zien we opmerkelijke verschillen. Zo is de netto-participatiegraad onder vrouwen van 55-65 jaar het laagst, maar wel het sterkst toegenomen (van 22% naar 40%). Ook bij vrouwen van 45-55 jaar zien we een flinke toename. Bij de jongste leeftijdsgroep (van 15-25 jaar) is de participatiegraad daarentegen gedaald en nu van alle leeftijdscategorieën het laagst.

Figuur 3.2: Ontwikkeling van de netto-participatiegraad onder Haagse vrouwen naar leeftijd (in % van potentiële beroepsbevolking)

Bron: CBS Statline februari 2014

Arbeidsduur

Evenals landelijk het geval is, werken ook in Den Haag vrouwen vaker in deeltijd dan mannen. Van de vrouwen werkt 42% 35 uur of meer per week, tegenover 81% van de mannen. Ook werken vrouwen minder dan mannen als zelfstandige. Als gekeken wordt naar het beroepsniveau van de baan, dan zijn de verschillen tussen mannen en vrouwen veel minder groot. Een uitzondering vormen de elementaire beroepen. Daarin zijn vrouwen ondervertegenwoordigd.

Tabel 3.3: Kenmerken van de baan in Den Haag, 2010-2012

	Aantal vrouwen (x1000)	% Vrouw van totaal	Aantal mannen (x1000)	% Man van totaal
Totaal	96,5	100	116,8	100
Arbeidsduur:				
- 12 t/m 19 uur	10,9	11,3	4,0	3,4
- 20 t/m 34 uur	45,1	46,7	17,6	15,1
- 35 uur of meer	40,5	42,0	95,2	81,5
Positie in werkring:				
- werknemer	86,6	89,7	95,2	81,5
- zelfstandige	9,9	10,3	21,6	18,5
Beroepsniveau:				
- elementaire beroepen	5,2	5,4	10,8	9,2
- lagere beroepen	19,6	20,3	26,3	20,2
- middelbare beroepen	30,9	32,0	32,7	28,0
- hogere beroepen	22,6	23,4	25,5	21,8
- wetenschappelijke beroepen	13,6	14,1	19,1	16,4

Bron: CBS Statline februari 2014

3.2 VERGELIJKING MET ANDERE GROTE STEDEN

Het aandeel vrouwen in Den Haag dat een betaalde baan van meer dan 12 uur per week heeft, is iets kleiner dan in Amsterdam en Utrecht maar groter dan in Rotterdam.

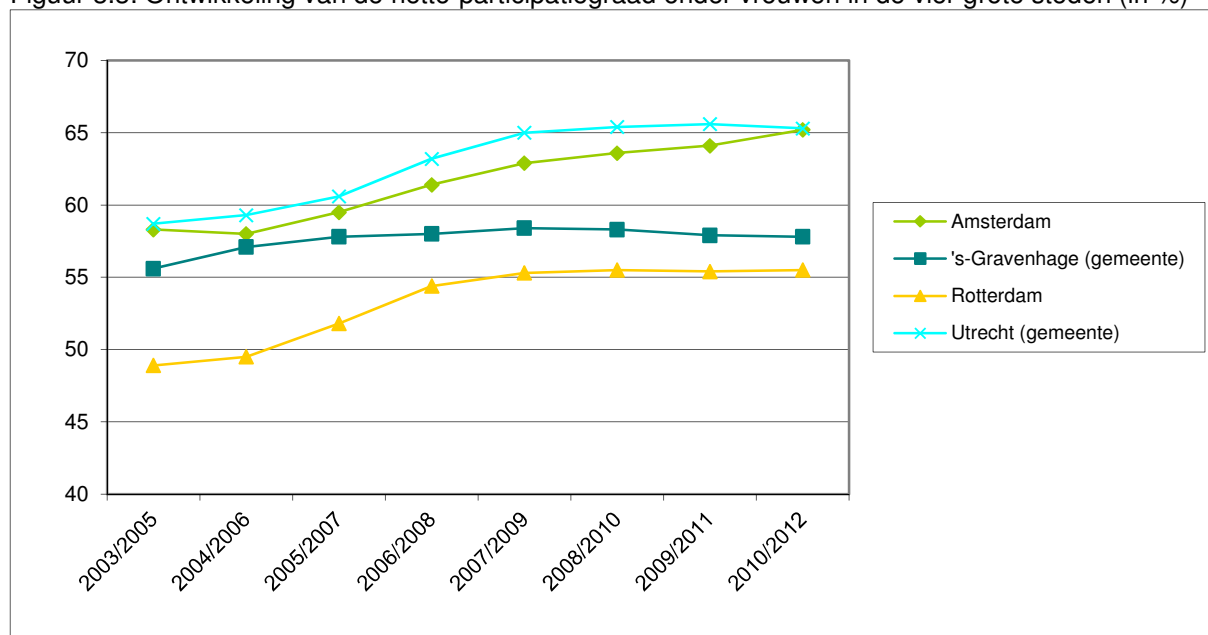
Tabel 3.4: Vrouwelijke beroepsbevolking in de vier grote steden, 2010-2012 (in %)

	Amsterdam	Rotterdam	Den Haag	Utrecht
Werkzaam (12uur of meer)	65,0	57,8	55,5	65,3
Werkloos	4,5	5,0	5,9	3,7
Niet-werkzaam/ werkloos	30,3	37,2	38,6	31,0
Totale vrouwelijke bevolking van 15-64 jaar (=100%)	280,3	207,7	167,0	114,4

Bron: CBS Statline februari 2014

De netto-participatiegraad (het percentage vrouwen met een betaalde baan van meer dan 12 uur per week op het totaal aantal vrouwen in de leeftijdsgroep van 15-64 jaar) is de laatste 10 jaar in alle vier grote steden toegenomen. Figuur 3.3 laat deze ontwikkeling zien. In Amsterdam en Utrecht is de toename het grootst en groeit nog steeds. In Den Haag blijft die groei achter en is er zelfs sprake van een terugval in het laatste jaar.

Figuur 3.3: Ontwikkeling van de netto-participatiegraad onder vrouwen in de vier grote steden (in %)

Bron: CBS Statline februari 2014

Wanneer wordt gekeken naar de kenmerken van de werkzame vrouwelijke beroepsbevolking in de vier grote steden dan blijken er weinig verschillen te zijn. In alle steden is de participatiegraad onder de leeftijdsgroep 25-34 jaar het hoogst. Hetzelfde geldt voor autochtone en hoogopgeleide vrouwen (zie tabel 3.6).

Tabel 3.5: Aandeel werkzame vrouwen naar kenmerk in de vier grote steden, 2010-2012 (in %)

	Amsterdam	Rotterdam	Den Haag	Utrecht
Totaal	65,2	55,5	57,7	65,2
Leeftijd:				
- 15 tot 24 jaar	37,6	33,5	33,3	34,7
- 25 tot 34 jaar	78,5	70,6	70,2	81,9
- 35 tot 44 jaar	74,6	67,0	68,8	78,6
- 45 tot 54 jaar	73,1	62,3	66,6	70,8
- 55 tot 64 jaar	50,2	35,0	40,1	49,6
Herkomst:				
- autochtoon	71,8	64,7	66,0	69,0
- allochtoon	56,3	45,6	49,7	56,9
Onderwijsniveau:				
- laag	33,1	32,2	32,1	33,3
- midden	61,2	58,7	59,9	53,6
- hoog	80,9	80,2	81,3	82,3

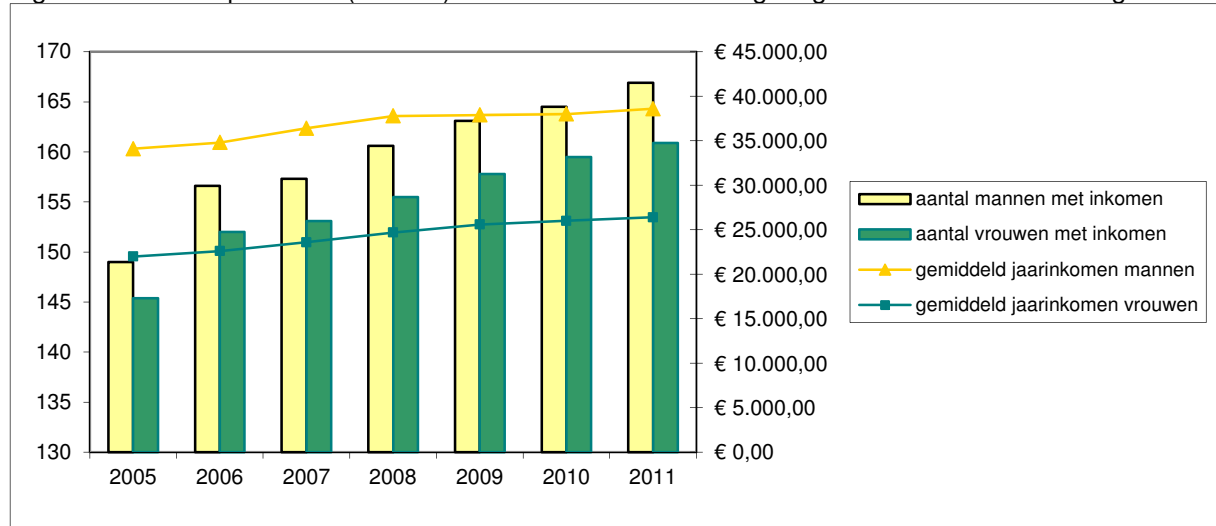
Bron: CBS Statline februari 2014

4 Inkomen

4.1 INKOMEN

In grafiek 4.1 is de ontwikkeling van het inkomen weergegeven van mannen en van vrouwen in Den Haag. Het gaat om personen die gedurende het hele jaar een inkomen hadden, exclusief studenten. Uit de grafiek blijkt dat het aantal personen met een inkomen ieder jaar toeneemt. Ook de hoogte van het inkomen neemt jaarlijks iets toe. Het gemiddelde jaarinkomen van vrouwen ligt ruim €10.000 lager dan dat van mannen.

Figuur 4.1. Aantal personen (x 1.000) met inkomen in Den Haag en gemiddeld inkomen naar geslacht

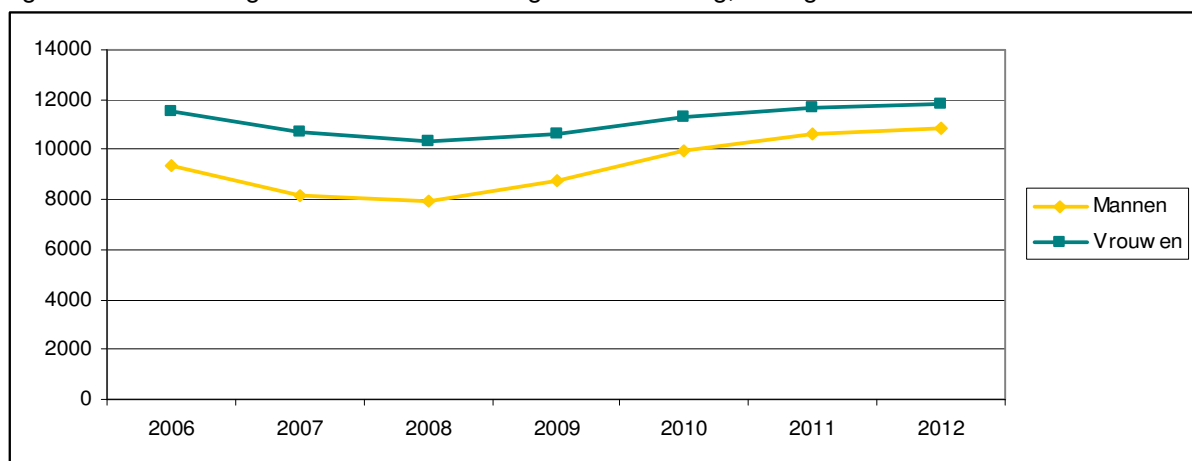
Bron: CBS Statline februari 2014¹

Een inkomen kan worden verkregen door inkomsten uit arbeid, of door aanspraak te maken op een uitkering. In de volgende paragrafen wordt een aantal uitkeringen uitgediept. De keuze voor de uitkeringen die zijn uitgediept, berust op de beschikbaarheid van de gegevens.

4.2 BIJSTAND

De bijstandsuitkeringen worden verstrekt op grond van de Wet Werk en Bijstand (WWB). In november 2012 werden er 22.680 WWB-uitkeringen aan Hagenaars uitgekeerd. Hiervan zijn meer aan vrouwen uitgekeerd dan aan mannen. Sinds 2008 is het aantal WWB-uitkeringen toegenomen, maar de groei is het laatste jaar wel afgenomen.

Figuur 4.2: Aantal uitgekeerde WWB-uitkeringen in Den Haag, naar geslacht

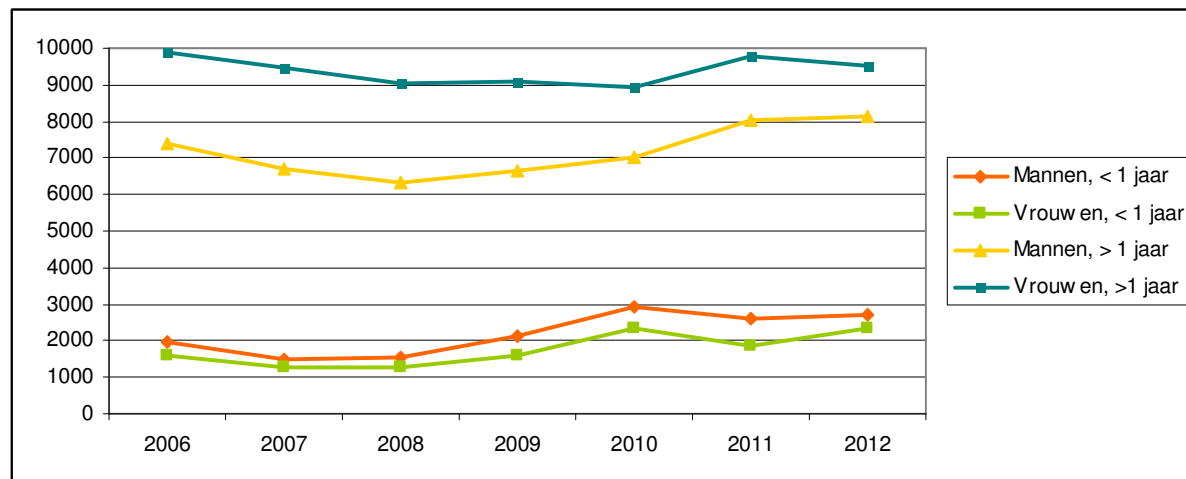

Bron: CBS Statline februari 2014 (peilmaand november)²

¹ In CBS Statline zijn bij het verschijnen van deze monitor gegevens beschikbaar tot 2011

Van de uitgekeerde WWB-uitkeringen wordt ruim driekwart een jaar of langer uitgekeerd. Dit geldt voor zowel de mannen als de vrouwen. Bij vrouwen zien we dat het aantal uitkeringen van langer dan een jaar het afgelopen jaar iets is teruggelopen, terwijl het aantal met een duur korter dan een jaar juist sterk is toegenomen. Bij mannen is zowel het aantal kortlopende als langlopende uitkeringen toegenomen.

Figuur 4.3: Aantal uitgekeerde WWB-uitkeringen in Den Haag, naar duur van de uitkering en geslacht

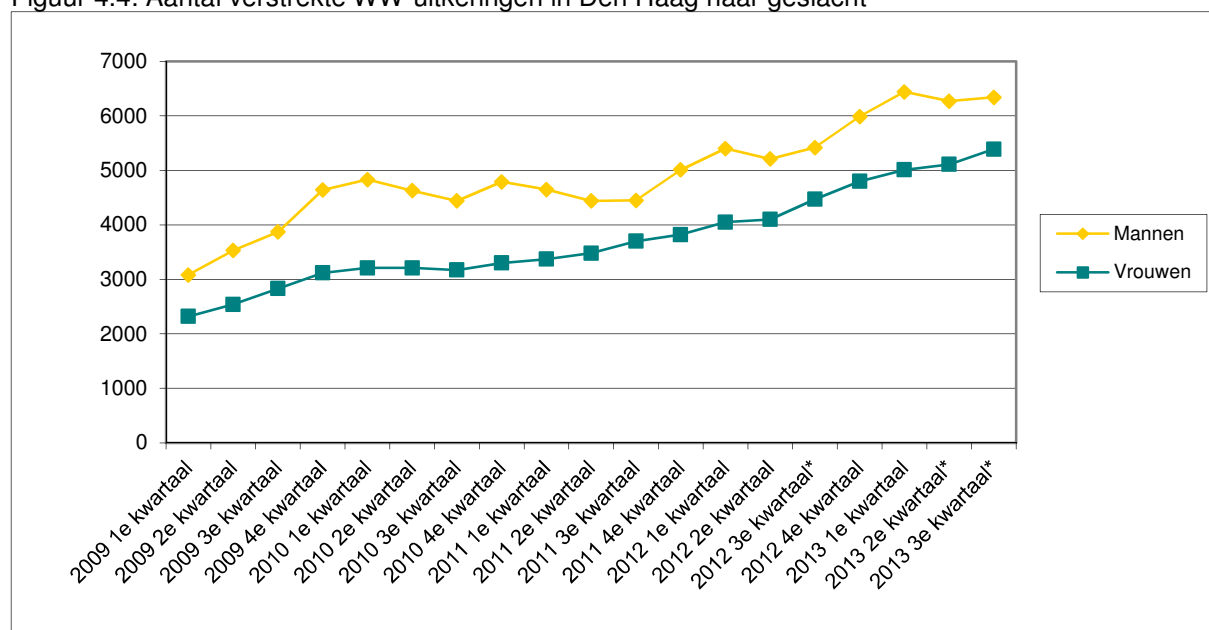

Bron: CBS Statline februari 2014 (peilmaand november)³

4.3 WERKLOOSHEID

De werkloosheidsuitkering wordt verstrekt in het kader van de Werkloosheidswet (WW). In figuur 4.4 wordt het aantal uitgekeerde WW-uitkeringen naar geslacht weergegeven voor de laatste 5 jaar. Zo is af te lezen dat de WW-uitkering vaker wordt uitgekeerd aan mannen dan aan vrouwen. Zowel bij de mannen als bij de vrouwen is er vanaf begin 2009 een sterke toename van het aantal uitgekeerde WW-uitkeringen zichtbaar. Bij vrouwen neemt het aantal gestaag toe, terwijl het aantal bij mannen fluctueert.

Figuur 4.4: Aantal verstrekte WW-uitkeringen in Den Haag naar geslacht

Bron: CBS Statline, 17 februari 2014

² In CBS Statline zijn bij het verschijnen van deze monitor gegevens beschikbaar tot september 2013 en daarmee niet vergelijkbaar in deze reeks.

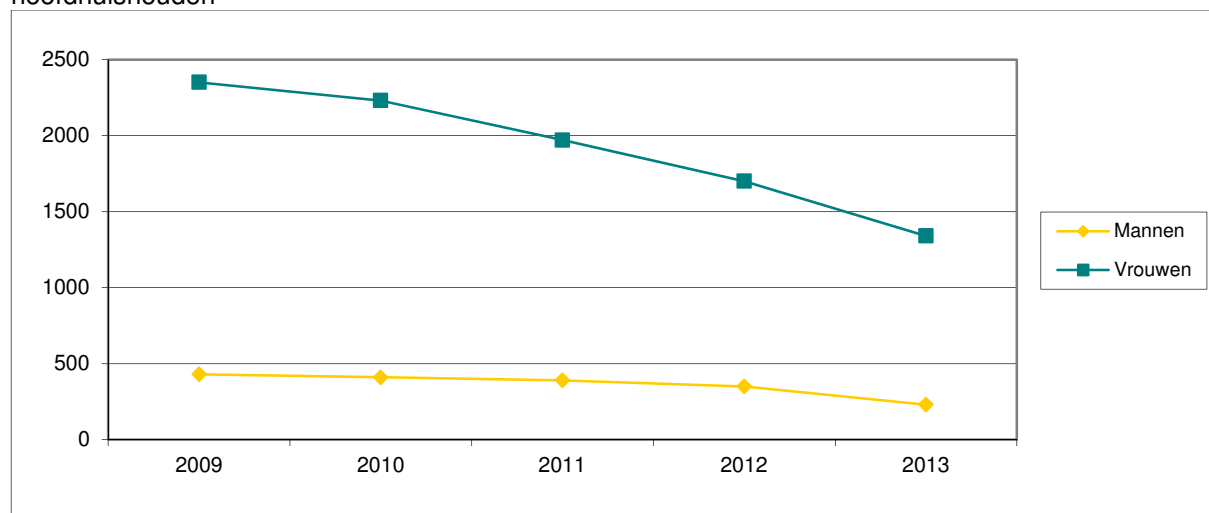
³ In CBS Statline zijn bij het verschijnen van deze monitor gegevens beschikbaar tot september 2013 en daarmee niet vergelijkbaar in deze reeks.

4.4 NABESTAANDEN

De Anw is een volksverzekering tegen de financiële gevolgen van overlijden en kent uitkeringen voor nabestaanden, halfwezen en wezen. De uitkering wordt uitgekeerd op grond van de Algemene nabestaandenwet (Anw). Ook hier zien we de laatste paar jaar een afname van het aantal uitgekeerde uitkeringen. Bij vrouwen is de daling sterker dan bij mannen, maar vrouwen ontvangen ook veel vaker een Anw-uitkering dan mannen. Het verschil wordt dus wel kleiner.

Figuur 4.5: Totaal aantal huishoudens met een Anw-uitkering in Den Haag, naar geslacht hoofdhuishouden

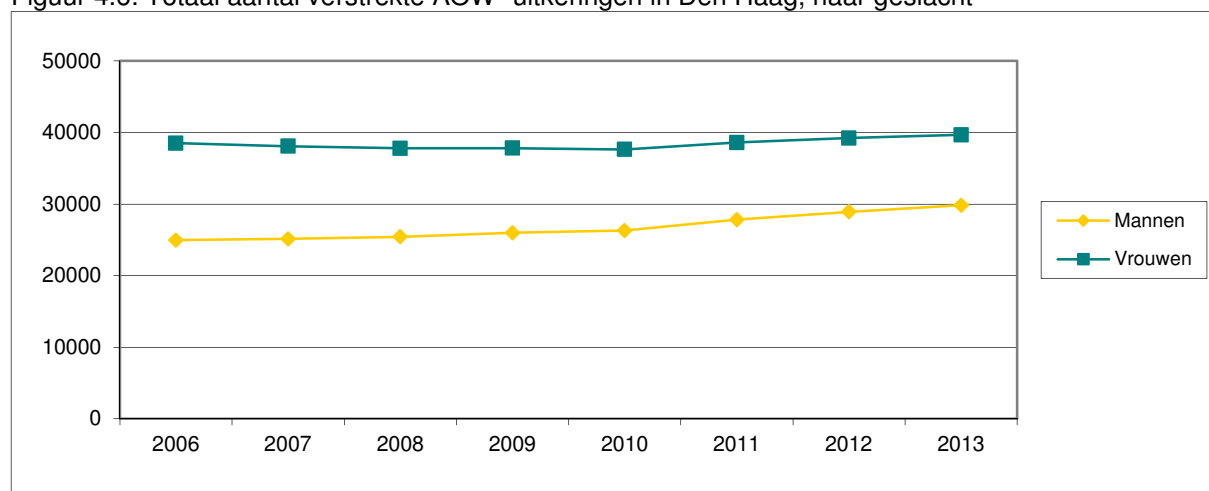
Bron: CBS Statline februari 2014

4.5 OUDERDOM

De uitkering bij het bereiken van een bepaalde leeftijd wordt verstrekt op grond van de Algemene Ouderdomswet. De AOW is een volksverzekering tegen de financiële gevolgen van niet werken als gevolg van ouderdom. In principe is iedereen die nog niet de leeftijd van 65 jaar heeft bereikt en in Nederland woont, verzekerd voor de AOW.

In figuur 4.6 is het aantal verstrekte AOW- uitkeringen weergegeven uitgesplitst naar geslacht. Bij de mannen is het aantal verstrekte uitkeringen de laatste jaren licht toegenomen. Bij de vrouwen is het aantal uitkeringen tot 2010 licht gedaald om daarna weer iets toe te nemen.

Figuur 4.6: Totaal aantal verstrekte AOW- uitkeringen in Den Haag, naar geslacht

Bron: CBS Statline februari 2014

5 Taalcursussen

5.1 TAAL IN DE BUURT

Taal in de Buurt is een programma waarbij maatschappelijke (vrijwilligers)organisaties hun achterban of de buurtbewoners taallessen aanbieden. De taallessen zijn vooral bedoeld voor doelgroepen die tot nog toe niet of moeilijk te bereiken zijn. De meeste leslocaties zijn dicht in de buurt van de deelnemers.

Taal in de Buurt bestaat uit lesblokken van 24 weken (96 lessen), waarbij in de meeste gevallen twee keer per week les 2 uur wordt gegeven. De nadruk in de taallessen ligt op het ontwikkelen van de spreekvaardigheid. Met dit project beoogt de gemeente de zelfredzaamheid van de deelnemers te vergroten en stimuleert de gemeente dat de deelnemers doorstromen naar een ander taalaanbod of naar vrijwilligerswerk.

Tabel 5.1: Aantal groepen Taal in de Buurt naar soort groep en totaal aantal vrouwelijke deelnemers naar soort groep

Aantal groepen	Aantal in 2010	Aantal 2011	Aantal 2012	Aantal 2013
Vrouwengroepen	37	38	28	32
Mannengroepen	7	3	2	4
Gemengde groepen	98	112	97	98
Totaal aantal groepen	142	153	127	134
Totaal aantal deelnemers	2649	3150	2596	2795
Vrouwen in vrouwengroep	678	714	543	662
Vrouwen in gemengde groepen*	920	1150	1005	1026
Totaal vrouwen	1598(60%)	1864 (59%)	1548 (60%)	1688 (61%)

*: schatting helft gemengde groep is vrouw
Bron: OCW, Gemeente Den Haag

In 2013 zijn 32 vrouwengroepen actief geweest in Taal in de Buurt. Dat aantal ligt hoger dan in 2012, maar lager dan in 2011. In 2012 zijn 10 vrouwengroepen minder gestart dan in 2011. In 2013 zijn 4 groepen méér gestart dan in 2012. Van het totaal aantal deelnemers van Taal in de Buurt bestaat 61% uit vrouwen.

Gezien het lage taalniveau en vooral het zeer lage opleidingsniveau van de vrouwen die in een vrouwengroep les hebben, is één lesperiode van 96 uur taallessen niet voldoende. Dit is ook onderwijskundig te verklaren. De meeste vrouwen kiezen daarom ervoor om een tweede keer naar Taal in de Buurt te gaan. In tabel 5.3 is een beeld gegeven van de omvang van de nieuwe instroom van vrouwen in een vrouwengroep en de doorstroom van vrouwen in een vrouwengroep die nog een keer Taal in de Buurt doen. Het zogenaamde doorstroompercentage binnen Taal in de Buurt fluctueert. De vrouwengroepen die in 2010 zijn gestart bestonden voor 37% uit doorstromers. In 2011 was dit percentage opgelopen naar 53% en in 2012 daalde dit tot 26%. In 2013 is het doorstroompercentage in vrouwengroepen opgelopen naar 76%. In 2012 zijn veel vrouwen na 4 of soms meer lesperiodes Taal in de Buurt gestopt en was er plaats voor nieuwe aanwas. Dit ging gepaard met een afname van het aantal vrouwengroepen (zie tabel 5.2). De vrouwen die in 2012 voor het eerst deelnemen aan Taal in de Buurt zijn in 2013 voor een tweede of derde keer Taal in de Buurt gaan doen (doorgestroomd).

Tabel 5.2 Doorstroom (binnen Taal in de Buurt) in vrouwengroepen, 2010-2013

	2010	2011	2012	2013
Aantal gestarte vrouwen in vrouwengroep	678	714	543	662
Waarvan nieuw	428	338	395	160
Waarvan doorstroom	250 (37%)	376 (53%)	148 (26%)	502 (76%)

Bron: OCW, Gemeente Den Haag

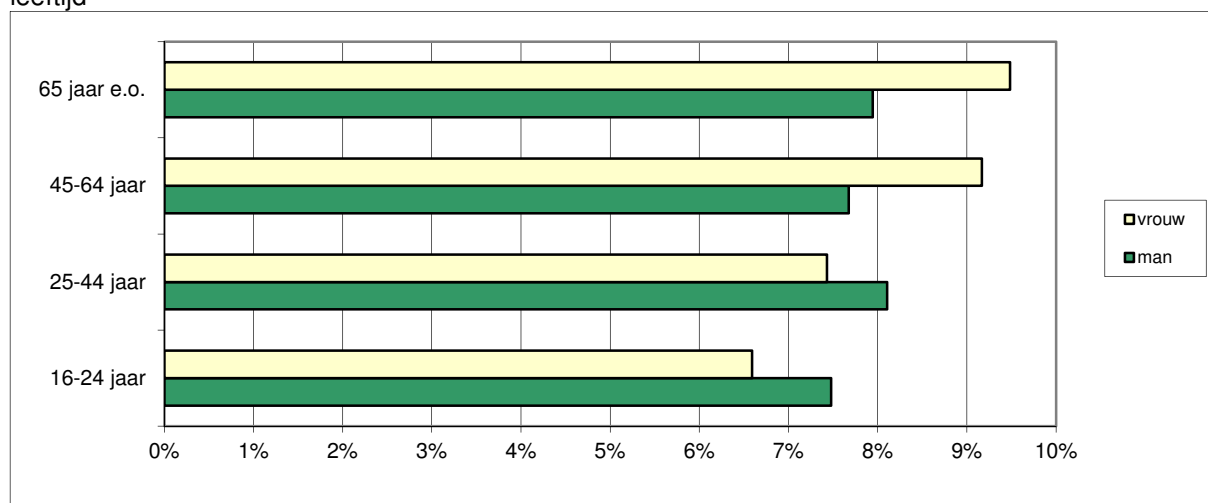

6 Vrijwilligerswerk

Vrijwilligerswerk is niet alleen een belangrijke bouwsteen van onze samenleving, maar het doen van vrijwilligerswerk kan ook een manier zijn om mensen deel te laten nemen aan de samenleving. Ruim een kwart van de Hagenaars van 16 jaar en ouder heeft het afgelopen jaar wel eens vrijwilligerswerk gedaan. 20% van de vrouwen doet (structureel) vrijwilligerswerk en 23% geeft aan dit niet te doen maar wel te willen, zo blijkt uit de Stadsenquête. Er is nauwelijks verschil met mannen: 19% van hen doet momenteel aan vrijwilligerswerk.

Naarmate de leeftijd toeneemt, doen vrouwen vaker structureel vrijwilligerswerk. Vooral de leeftijdsgroepen 45-64 jaar en 65-plus zijn actief (zie figuur 6.1).

Figuur 6.1: Aandeel mannen en vrouwen in Den Haag die structureel vrijwilligerswerk doen naar leeftijd

Bron: Stadsenquête 2013

De meeste vrouwelijke vrijwilligers in Den Haag zijn actief in de sport, gezondheidszorg, het onderwijs. Mannelijke vrijwilligers zijn het meest actief bij de sport.

Tabel 6.1: Sectoren waarin vrouwen en mannen vrijwilligerswerk doen in 2013 (in %) (meerdere antwoorden mogelijk)

Categorieën vrijwilligerswerk	Vrouwen	Mannen
Sport	21	39
Gezondheidszorg	19	11
Onderwijs	19	10
Sociaal- cultureel werk	17	17
Kerk of levensbeschouwelijke organisaties	16	13
Maatschappelijke dienstverlening	15	16
Kunst en cultuur	9	7
Bewonersorganisaties	7	13
Natuur/ dieren/ milieu	4	4
Hobbyclub	3	4
Politiek	2	6
Kinderopvang	0	3

Bron: Stadsenquête 2013

Zowel de vrouwen als de mannen werken het meest met jongeren als ze met een specifieke doelgroep werken. Gevolgd door het werken met ouderen en bewoners uit de eigen omgeving (zie tabel 6.2).

Tabel 6.2. Doelgroepen waar de vrijwilligers mee werken in 2013 (in %, meerdere antwoorden mogelijk)

Doelgroep vrijwilligerswerk	Vrouwen	Mannen
Jongeren	40	34
Ouderen	22	17
Bewoners van eigen wijk/ buurt	9	10
Vrouwen	7	1
Migranten	5	5
Zieken/ hulpbehoevenden	4	7
Gehandicapten	4	4
Sociaal kwetsbaren	3	4
Geen specifieke doelgroep	40	45

Bron: Stadsenquête 2013

7 Mantelzorg

Mantelzorg is onbetaalde zorg voor zieke of gehandicapte familieleden of vrienden. Het gaat bij mantelzorg om intensieve zorg voor langere tijd. De term mantelzorg is niet bij iedereen bekend; bij de allochtone Hagenaars is deze term minder bekend dan bij de autochtone Hagenaars.

Een verhoging van de arbeidsdeelname in Nederland is een belangrijk doel van het overheidsbeleid. Speerpunten in het beleid zijn de bevordering van de arbeidsparticipatie van vrouwen en van hun economische zelfstandigheid. Volgens de Wmo die op 1 januari 2007 is ingegaan, wordt van de hulpvragers verwacht dat zij eerst nagaan in hoeverre zij zorg uit de eigen omgeving kunnen betrekken. De verwachting is groot dat vooral vrouwen worden aangesproken of zich geroepen voelen om deze zorgtaken op zich te nemen⁴.

In Den Haag verlenen naar schatting 85.900 burgers mantelzorg aan een familielid, vriend of buurtgenoot.⁵ Het grootste aandeel van die mantelzorgers verleent intensieve zorg. Het percentage mantelzorgers dat zich tamelijk zwaar belast tot overbelast voelt, is 21%. Ongeveer een kwart van hen heeft behoefte aan ondersteuning.

Van de Haagse bevolking van 16 jaar en ouder ontvangt ca. 8% mantelzorg⁶.

Tabel 7.1: Kerngegevens over mantelzorg

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Aantal mantelzorgers (in % van de Haagse bevolking ouder dan 16 jaar)	69.700 (18%)	78.600 (20%)	79.700 (20%)	84.800 (21%)	74.000 (18%)	85.900 (21%)
Aantal mantelzorgers dat meer dan 8 uur per week zorg verleent* (in % van de mantelzorgers)	17.400 (25%)	26.000 (33%)	26.300 (33%)	27.100 (32%)	20.700 (28%)	27.500 (32%)
Aantal mantelzorgers dat langer dan drie maanden zorg verleent* (in % van de mantelzorgers)	57.200 (82%)	64.500 (82%)	70.100 (88%)	71.300 (84%)	62.900 (85%)	73.900 (86%)
Aantal mantelzorgers dat intensieve zorg verleent (meer dan 8 uur per week of langer dan drie maanden) (in % van de Haagse bevolking ouder dan 16 jaar)	50.400 (13%)	66.800 (17%)	63.800 (16%)	64.600 (16%)	69.500 (17%)	73.600 (18%)
Aantal mantelzorgers dat zich tamelijk zwaar belast tot overbelast voelt (in % van de mantelzorgers)	9.800 (14%)	12.600 (16%)	17.500 (22%)	17.800 (21%)	15.500 (21%)	18.000 (21%)
Aantal mantelzorgers dat behoefte heeft aan ondersteuning (in % van de belaste mantelzorgers)	3.200 (33%)	3.000 (24%)	4.700 (27%)	4.800 (27%)	5.900 (38%)	7.400 (41%)
Aantal mantelzorgers van niet Nederlandse komaf (in % van de mantelzorgers)	24.400 (35%)	25.200 (32%)	35.900 (45%)	35.600 (42%)	31.100 (42%)	28.300 (33%)
Aantal mensen dat mantelzorg ontvangt* (in % van de Haagse bevolking ouder dan 16 jaar)	23.200 (6%)	35.400 (9%)	27.900 (7%)	28.300 (7%)	33.100 (8%)	33.100 (8%)

Bron: Stadsenquête 2013, bewerking OSP

⁴ www.e-quality.nl

⁵ Deze schatting is gebaseerd op de uitkomsten van de Stadsenquête 2013

⁶ Het gaat om een onderschatting, want mensen die ernstig ziek zijn niet meer zelfstandig kunnen leven, zijn ondervetegenwoordigd in de Stadsenquête.

Eén van de aandachtspunten is de vraag of het verlenen van mantelzorg ten koste gaat van het emancipatieproces. Het is vooral de vraag of het vrouwen belemmert om te gaan werken. Vooral nog zijn er geen signalen die daar op duiden. Uit de Stadsenquête blijkt dat ongeveer één op de vijf vrouwen in de leeftijd 16-65 jaar mantelzorg verleent. In 2012 heeft 56% van de vrouwen betaald werk van 12 uur per week of meer. Het aandeel vrouwen dat 12 uur per week of meer werkt én mantelzorg verleent is de laatste jaren ongeveer gelijk gebleven, namelijk rond de 12%

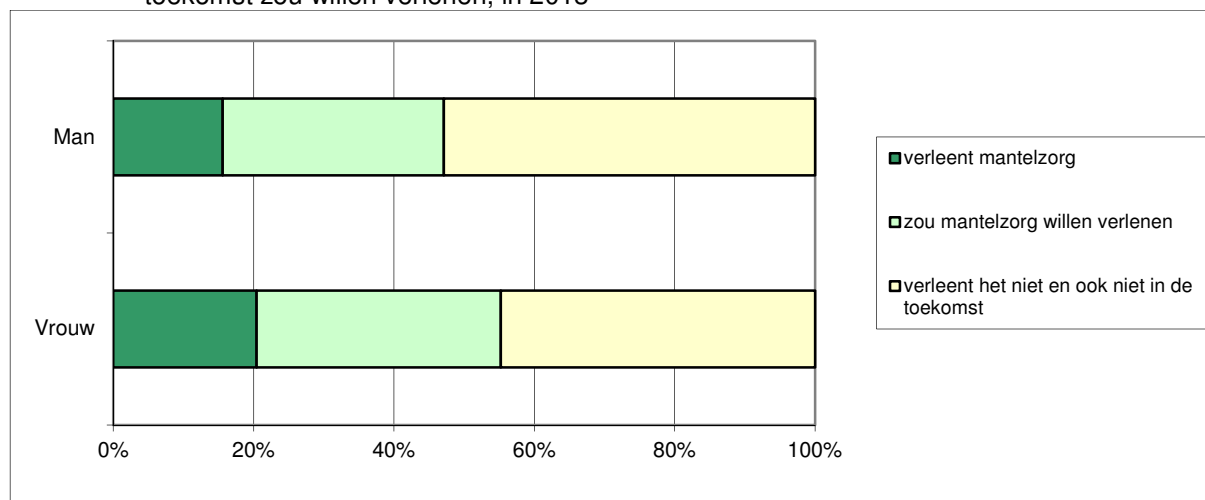
Tabel 7.2: Kerngegevens over mantelzorg emancipatie

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Aantal vrouwen 16-65 jaar dat mantelzorg verleent (in % van de vrouwen 16-65 jaar)	35.300 (22%)	37.500 (23%)	33.200 (20%)	37.100 (22%)	32.300 (19%)	42.600 (25%)
Aantal vrouwen 16-65 jaar dat meer dan 12 uur werkt (in % van vrouwen 16-65 jaar)	100.100 (63%)	93.000 (57%)	102.800 (62%)	92.800 (55%)	95.100 (56%)	93.800 (55%)
Aantal vrouwen 16-65 jaar dat mantelzorg verleent en meer dan 12 uur werkt (in % van vrouwen 16-65 jaar)	19.300 (12%)	21.200 (13%)	19.900 (12%)	20.300 (12%)	20.400 (12%)	22.200 (13%)

Bron: Stadsenquête 2013, bewerking OSP

Rond de 38% van de vrouwen en 34% van de mannen heeft aangegeven op dit moment geen mantelzorg te verlenen, maar zich wel te willen inzetten voor iemand in de omgeving als dit zich aandient.

Figuur 7.1: Percentage mannen en vrouwen in Den Haag dat wel of geen mantelzorg verleent of in de toekomst zou willen verlenen, in 2013

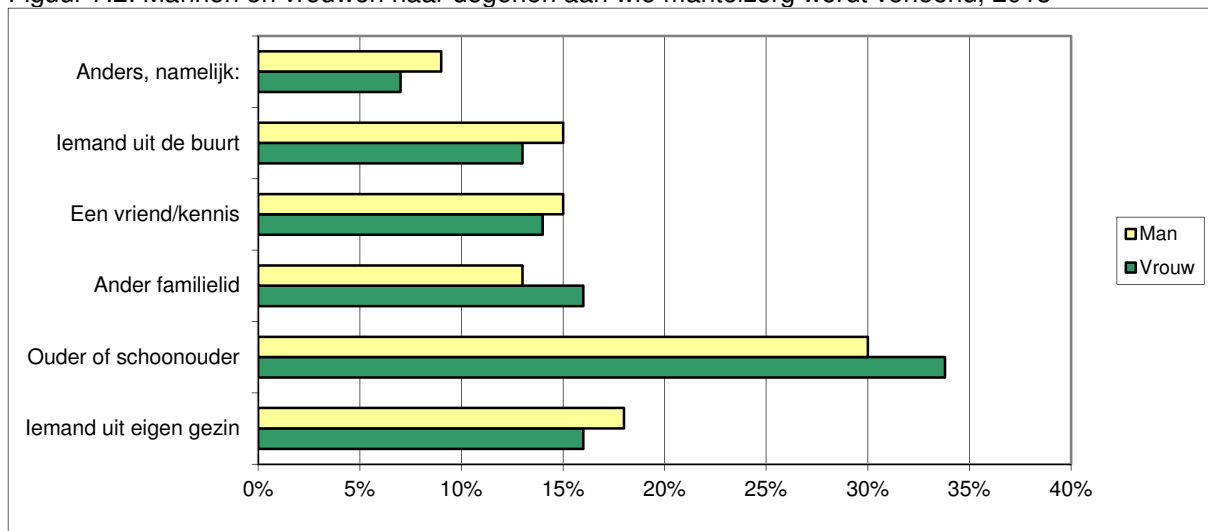

Bron: Stadsenquête, 2013

Van de vrouwen die mantelzorg verlenen, verzorgt een groot deel eigen ouders of schoonouders (34%). Mannen verzorgen relatief gezien vaker hun ouders of schoonouders. Op de tweede plaats komt iemand uit het eigen gezin, vooral vrouwen zorgen hier relatief vaak voor.

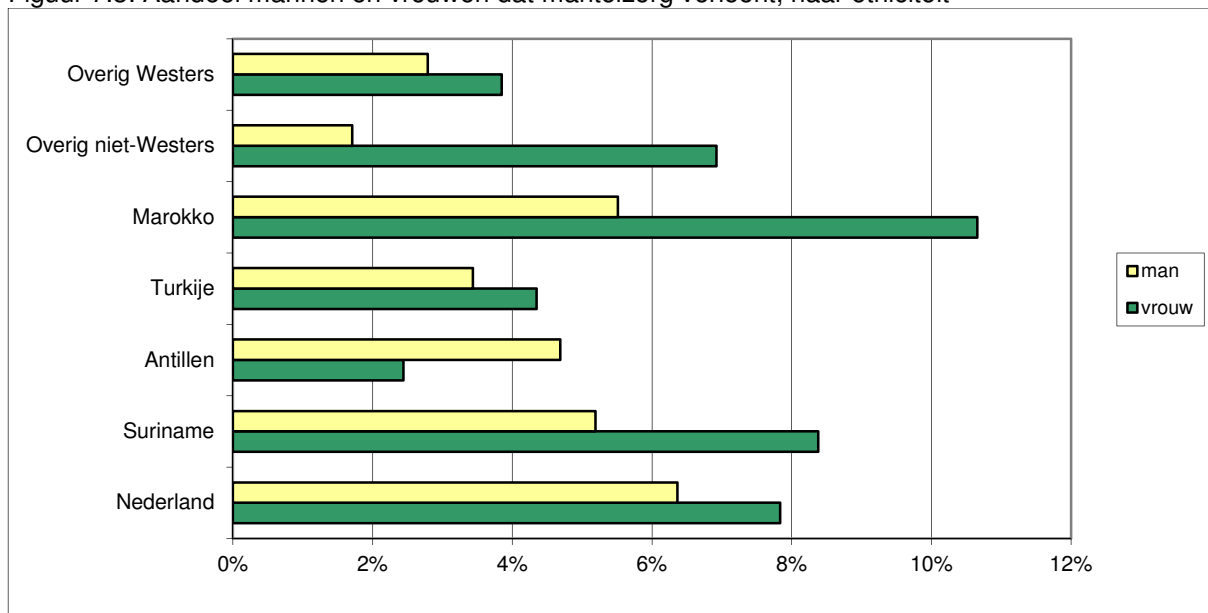
Figuur 7.2: Mannen en vrouwen naar degenen aan wie mantelzorg wordt verleend, 2013

Bron: Stadsenquête, 2013

In de figuur hieronder is het aandeel van de vrouwen van een bepaalde afkomst weergegeven dat mantelzorg verleent. Mantelzorg komt het vaakst voor onder vrouwen van Nederlandse, Antilliaanse en Surinaamse afkomst. Bij mannen valt vooral het hoge aandeel van Surinaamse en Marokkaanse afkomst op.

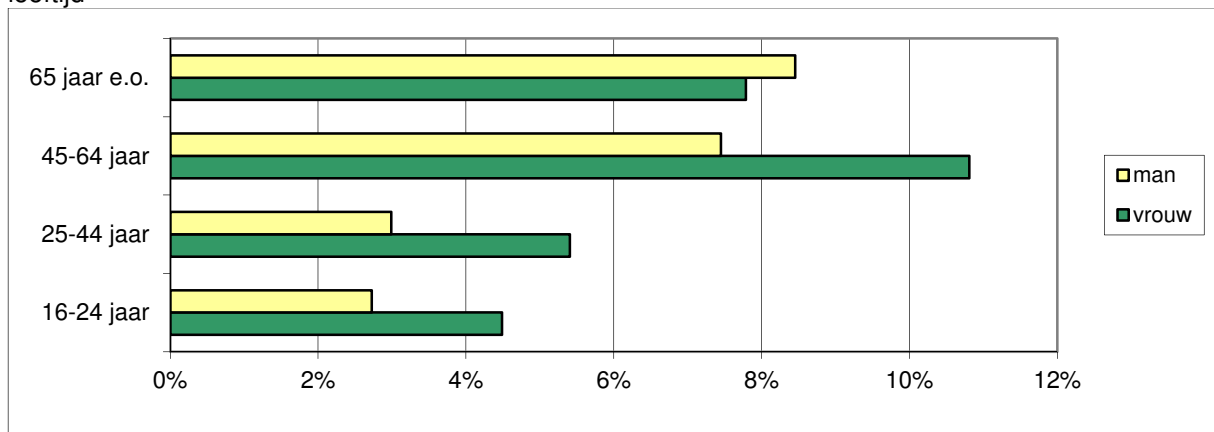
Figuur 7.3: Aandeel mannen en vrouwen dat mantelzorg verleent, naar etniciteit

Bron: Stadsenquête, 2013

Uit onderstaande figuur blijkt dat vrouwen ouder dan 45 jaar vaker mantelzorg verlenen.

Figuur 7.4: Aandeel mannen en vrouwen en mannen dat in Den Haag mantelzorg verleent, naar leeftijd

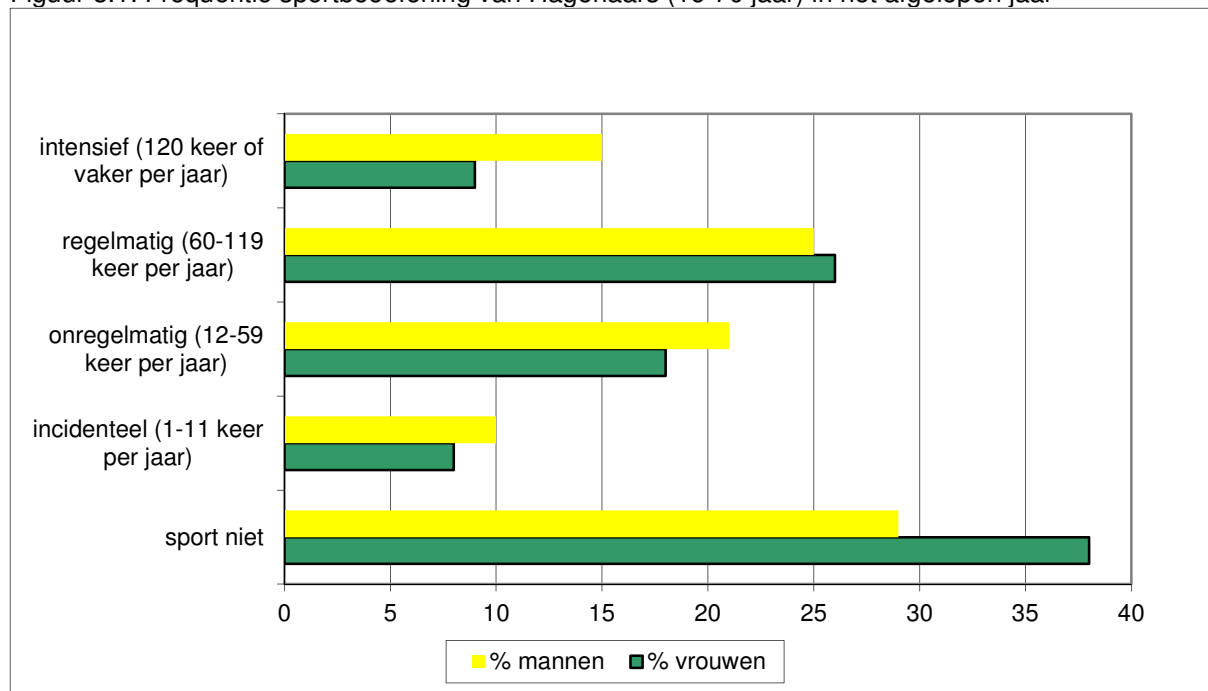
Bron: Stadsenquête, 2013

8 Sportdeelname

Sport en bewegen is belangrijk voor een goede gezondheid. Het kan ook een manier zijn om in contact te komen met andere mensen. In de stadsenquête wordt gekeken naar de sportdeelname van de Haagse bevolking van 16-70 jaar en de sporten die zij beoefenen.

In de tabel hieronder is de frequentie sportbeoefening in het afgelopen jaar van mannen en vrouwen weergegeven. Ruim de helft van de vrouwen (53%) doet aan sport. Dat wil zeggen dat zij het afgelopen jaar 12 keer of vaker hebben gesport. Het gaat dan om ongeveer 98.000 vrouwen. Bij de mannen is dit percentage hoger, namelijk 61% (ongeveer 113.000 mannen).

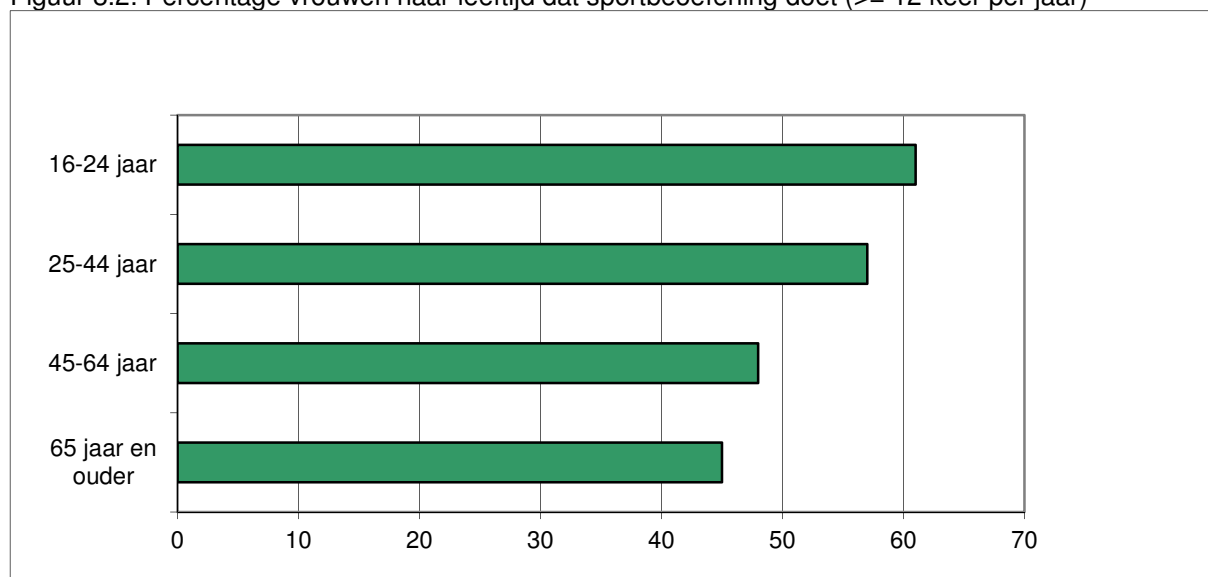
Figuur 8.1: Frequentie sportbeoefening van Hagenaars (16-70 jaar) in het afgelopen jaar

Bron: Stadsenquête, 2013

Kijken we naar de leeftijd van de vrouwen en hun sportdeelname dan zien we over het algemeen dat naarmate men ouder wordt, de sportdeelname afneemt.

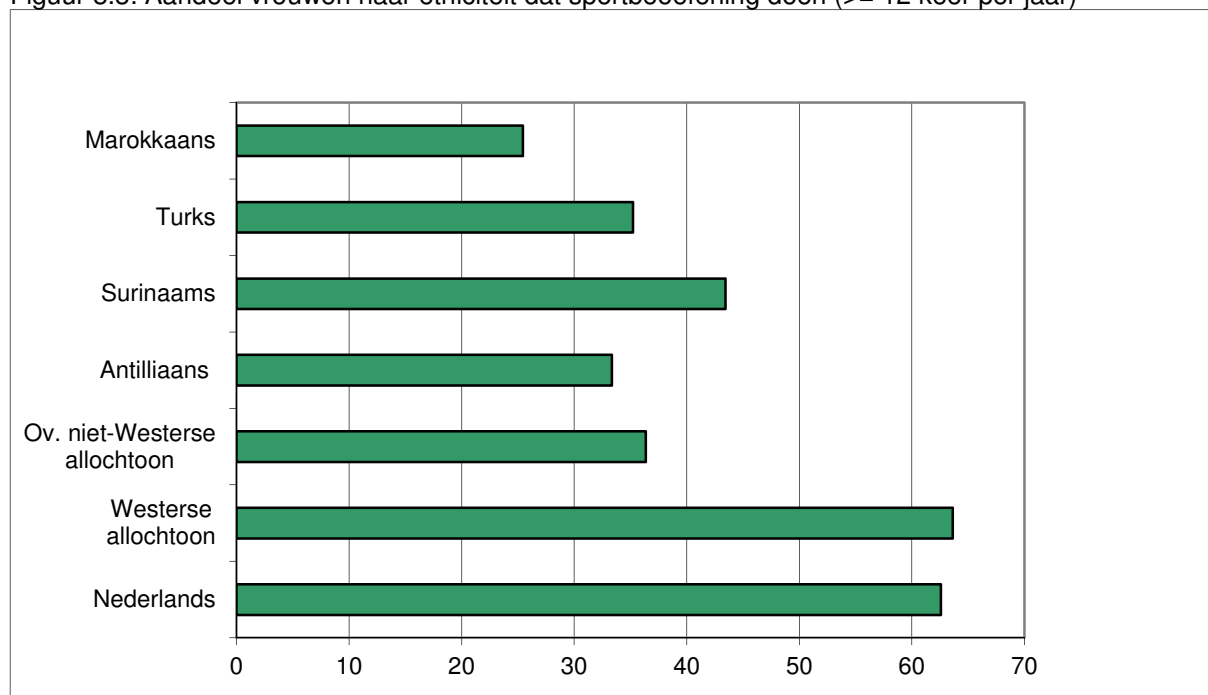
Figuur 8.2: Percentage vrouwen naar leeftijd dat sportbeoefening doet (≥ 12 keer per jaar)

Bron: Stadsenquête, 2013

Vrouwen van Marokkaanse, Antilliaanse en Turkse achtergrond doen relatief gezien minder aan sport dan vrouwen van Nederlandse, Surinaamse en Westerse afkomst. Vrouwen van Westerse afkomst sporten het meest.

Figuur 8.3: Aandeel vrouwen naar etniciteit dat sportbeoefening doen (>= 12 keer per jaar)

Bron: Stadsenquête 2013

De meest beoefende sporten onder vrouwen zijn fitness, hardlopen/joggen, wandelen en zwemmen. Onder mannen wordt ook het meest aan fitness en hardlopen gedaan. Wandelen staat wat minder hoog in de ranglijst.

Tabel 8.1: Meest beoefende sporten onder vrouwen en mannen in Den Haag in 2013

Sport	Aandeel vrouwen	Sport	Aandeel mannen
Fitness (cardio/ kracht)	27	Fitness (cardio/ kracht)	28
Hardlopen/joggen/trimmen	19	Hardlopen/ joggen/ trimmen	21
Zwemsport	13	Zwemsport	14
Wandelsport	11	Voetbal	13
Aerobics/steps	10	Wielrennen/mountainbike/toerfietsen	12
Danssport	6	Wandelsport	11
Skiën/langlaufen/snowboarden	6	Schaatsen	9
Bowling	5	Tennis	9
Schaatsen	5	Bowling	8

Bron: Stadsenquête 2013

9 Visie op positie van de vrouw

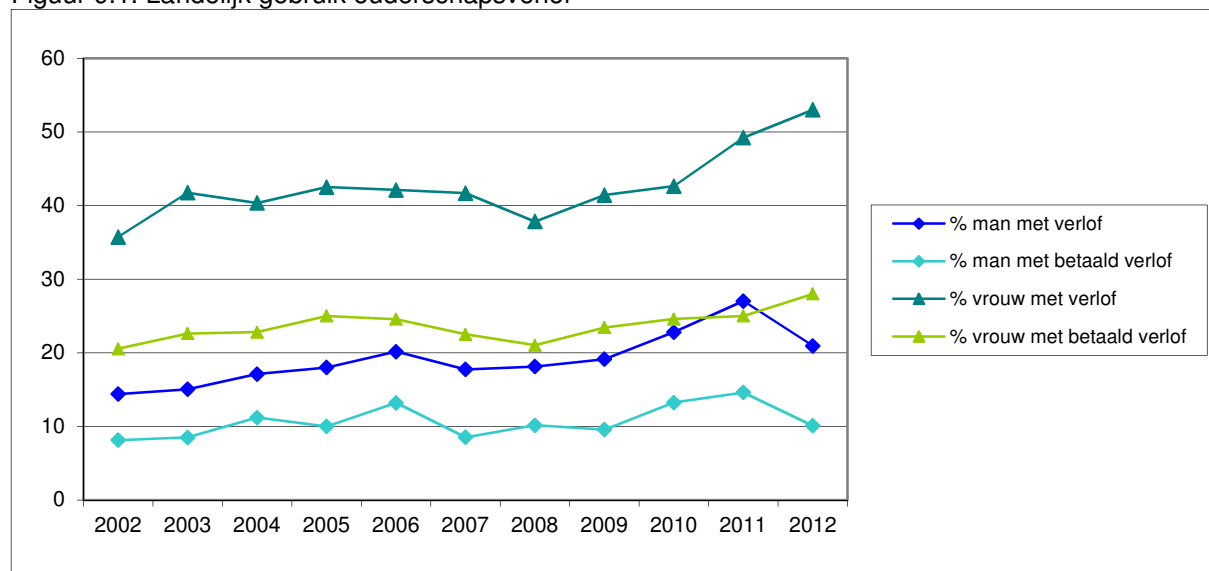
In dit hoofdstuk wordt een aantal uitkomsten uit de voorgaande hoofdstukken gecombineerd om een beeld te schetsen van hoe mannen (en vrouwen) aankijken tegen emancipatie, de rol van de vrouw en de onderlinge taakverdeling.

9.1 ZORG VOOR KINDEREN

Uit paragraaf 2.5 blijkt dat vrouwen vaker ouder zijn in een eenouderhuishouden. Vrouwen hebben vaker de verantwoordelijkheid voor de kinderen wanneer er sprake is van zorg voor de kinderen door één van beide ouders.

In onderstaande tabel is weergegeven welk deel van de mannen en vrouwen in Nederland in de afgelopen jaren ouderschapsverlof hebben opgenomen. Daarbij is gepercenteerd op het aantal rechthebbenden en is een onderscheid tussen al dan niet betaald verlof. Uit de tabel blijkt dat vrouwen veel vaker dan mannen ouderschapsverlof opnemen, ook als dat is onbetaald is. Opmerkelijk is de afname in 2012 van het aantal mannen dat (betaald) verlof opneemt. Haagse cijfers zijn niet beschikbaar.

Figuur 9.1. Landelijk gebruik ouderschapsverlof

Bron CBS Statline, februari 2014

9.2 VRIJWILLIGERSWERK EN MANTELZORG

Vrouwen doen iets minder vaak aan vrijwilligerswerk dan mannen. Vrouwen zijn vaker actief in de zorg en het onderwijs.

Mannen zijn vaak op het gebied van sport actief als vrijwilliger, mannen sporten ook veel meer dan vrouwen. Het lijkt alsof deze mannen van hun hobby sport hun vrijwilligerswerk gemaakt.

Vrouwen verlenen daarbij vaker mantelzorg dan mannen. Als mannen mantelzorg verlenen, verzorgen ze relatief vaak hun ouders of schoonouders of een ander familielid. Vrouwen zorgen ook het meest voor hun ouders of schoonouders en daarnaast vaker voor iemand uit het eigen gezin.

Met andere woorden vrouwen nemen vaker de zorg op zich voor zieke en/of hulpbehoevende personen in hun omgeving dan mannen. Er zijn geen signalen dat ze daardoor minder deelnemen aan het arbeidsproces.

9.3 TAAL

Ruim de helft van de vrouwen en de mannen die in Den Haag wonen is van Nederlandse afkomst. Bij de cursussen Taal in de Buurt bestaat ook het merendeel van de deelnemers uit vrouwen. Vooral veel Marokkaanse vrouwen maken gebruik van dit aanbod. Dit is een positieve ontwikkeling omdat het spreken van de Nederlandse taal de vrouw kan helpen bij haar emancipatie.

9.4 ACCEPTATIE GELIJKHEID MANNEN EN VROUWEN

In de tabellen 9.1 en 9.2 is een stelling weergegeven die is voorgelegd aan de respondenten van de stadsenquête. We zien dat de Haagse bevolking, ongeacht etniciteit of geloofsovertuiging, het samenwerken van mannen en vrouwen als de normaalste zaak van de wereld beschouwen.

Tabel 9.1 Stelling over de positie van de vrouw en etniciteit, % mee eens.

	2007-2008	2009-2010	2011	2012	2013	2013, naar etniciteit:			
						Ned	Sur	Tur	Mar
Mannen en vrouwen mogen in alle bedrijven en beroepen met elkaar samenwerken	97	97	97	96	98	99	98	94	95

Bron: Stadsenquête 2013

Tabel 9.2. Stelling over de positie van de vrouw naar geloofsovertuiging, % mee eens.

	Christendom					Islam					Geen geloof				
	07-08	09-10	11	12	13	07-08	09-10	11	12	13	07-08	09-10	11	12	13
Mannen en vrouwen mogen in bedrijven/beroepen samenwerken	98	98	99	99	99	94	96	95	89	96	99	99	98	97	99

Bron: Stadsenquête 2013

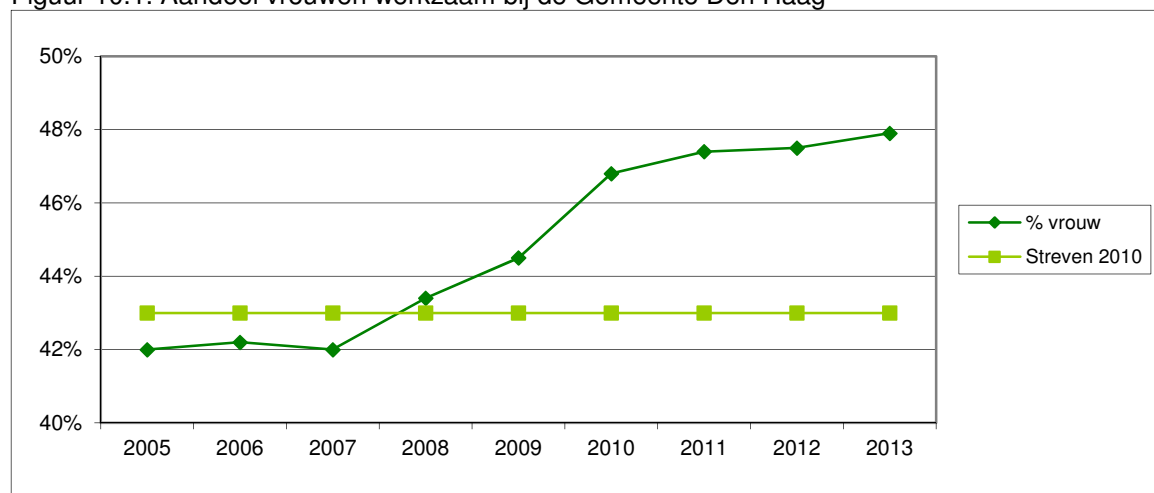
10 Vrouwen in dienst bij de gemeente Den Haag

Als goede werkgever wil de gemeente Den Haag gelijke kansen bieden aan alle groepen in de samenleving. Een goede diversiteit naar man-vrouw, culturele achtergrond, levens- en arbeidservaring levert betere kansen op een gedegen beleidsvoorbereiding en een beter contact met burgers, instellingen en bedrijven

Net als de emancipatienota heeft ook het beleidsprogramma 'Boeien en bewegen 2010-2014' aandacht voor diversiteit. Belangrijkste aandachtspunt in het beleidsprogramma is de doorstroming van migranten naar (sub)top functies. Hiervoor is een aantal maatregelen in gang gezet. Via een motie zijn daarnaast voor vrouwen in hogere functies streefcijfers vastgesteld, te weten in functieschaal 9-13 50% en in functieschaal 14 40%.

Van alle werknemers bij de Gemeente Den Haag is 47,9% vrouw (december 2013). Dit is iets meer dan voorgaande jaren (zie figuur 10.1). En ruim boven het streven in 2010 dat tenminste 43% van het personeelsbestand vrouw is.

Figuur 10.1. Aandeel vrouwen werkzaam bij de Gemeente Den Haag

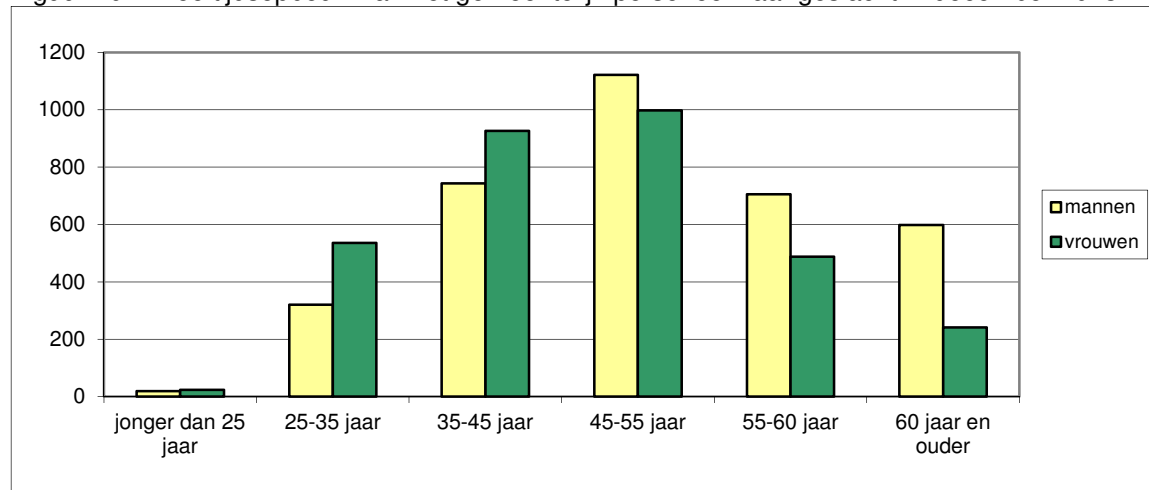

Bron Pegasus

De gemiddelde leeftijd van de medewerkers was eind 2012 47,5 jaar. Dit betekent een verhoging van 2 jaar in vergelijking met 2010. Toen bedroeg de gemiddelde leeftijd 45,5 jaar.

De gemiddelde leeftijd van de vrouwen is 45,4 jaar; die van de mannen 49,3 jaar. Figuur 10.2 laat de leeftijdsopbouw zien.

Figuur 10.2. Leeftijdsopbouw van het gemeentelijk personeel naar geslacht in december 2013

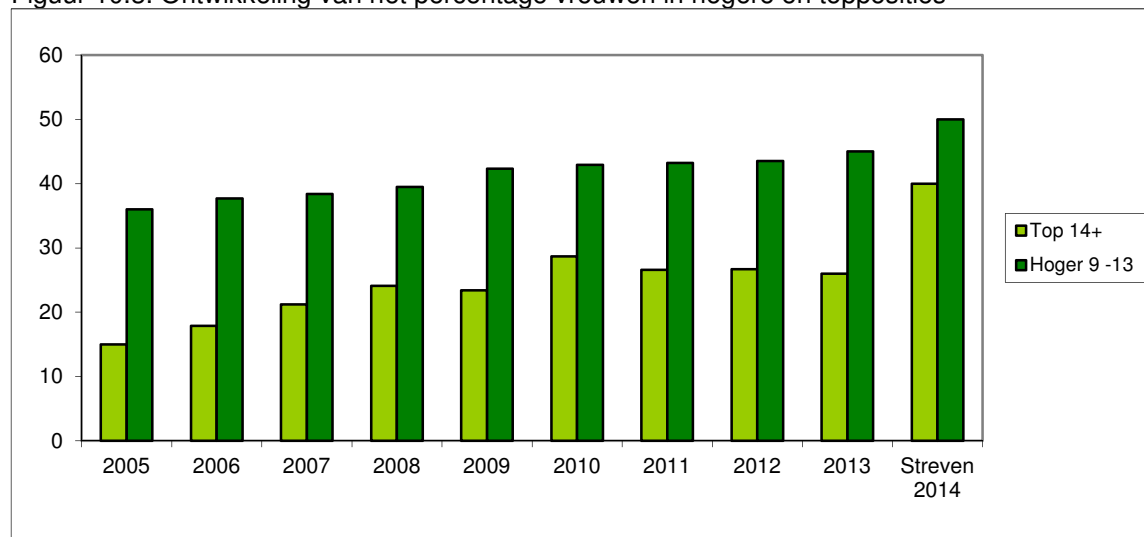
Bron Pegasus

De gemiddelde diensttijd bij de gemeente is 16 jaar. Vergeleken met 2012 is dit een stijging van een jaar. De gemiddelde diensttijd kent een verschil tussen mannen en vrouwen: vrouwen 14 jaar en mannen 18 jaar.

Van de medewerkers werkt 36% in deeltijd. Dit is ten opzichte van 2012 gelijk gebleven. Vrouwen werken vaker in deeltijd dan mannen (resp. 59% en 14%).

Het aandeel vrouwen in topposities (schaal 14 en hoger) is in de periode 2005-2008 met bijna 10 procentpunt toegenomen. Eind 2013 was dit percentage 26%. Het aandeel vrouwen in de functieschalen 9 t/m 13 is eind 2012 44%. De doelstellingen voor 2011 van 25% en 40% zijn hiermee gehaald.

Figuur 10.3. Ontwikkeling van het percentage vrouwen in hogere en topposities

Bron: Pegasus

In de lagere en middelbare beroepen is het aandeel vrouwen de afgelopen jaren ook iets toegenomen. In de elementaire beroepen is het aandeel daarentegen iets afgenomen.

Tabel 10.1. Percentage vrouwen werkzaam bij de Gemeente Den Haag per salarisschaal in %

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Streven 2014
Elementaire beroepen 1 t/m 3	16	17	16	16	16	15	18	
Lagere beroepen 4 t/m 6	44	45	45	48	47	47	46	
Middelbare beroepen 7 t/m 8	53	54	55	57	58	59	59	
Hogere beroepen 9 t/m 13	38	40	42	42	43	43	45	50
Topfuncties 14+	21	24	23	29	27	27	26	40
Gehele gemeente	42	44	45	47	47	48	48	

Bron: Pegasus

11 Emancipatie van LHBT's

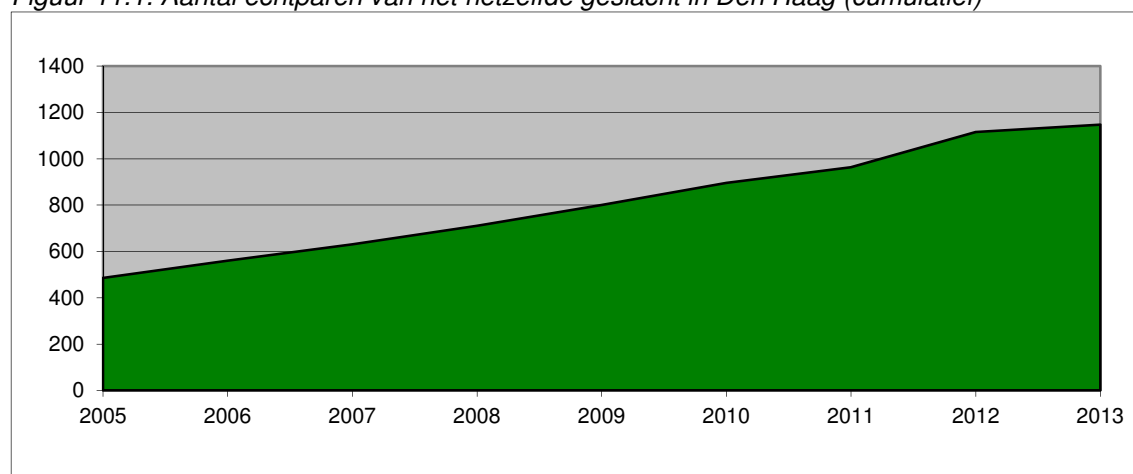
In de Nota Emancipatie is gesteld dat homo's, lesbiennes, biseksuelen en transgenders (LHBT's) zich in Den Haag zelfbewust en zichtbaar moeten kunnen manifesteren. Homo-emancipatie onderscheidt zich van vrouwen- en mannenemancipatie in die zin dat hier de nadruk ligt op gelijkgerechtigdheid, sociale acceptatie en veiligheid.

Over het aantal homo's, lesbiennes, biseksuelen en transgenders in Den Haag is weinig bekend. Het enige harde gegeven dat bekend is, is het aantal homohuwelijken dat in Den Haag gesloten wordt. In de loop van 2014 zal een onderzoek worden uitgevoerd onder LHBT's in Den Haag naar de mate waarin zij zich (sociaal) geaccepteerd en veilig voelen in de stad en in hun directe omgeving.

11.1 HET HOMOHUWELIJK

Sinds 2001 is het mogelijk om als twee personen van het zelfde geslacht te trouwen. In onderstaande figuur is het aantal echtparen dat in homohuwelijk leeft in Den Haag weergegeven. In 2013 waren in Den Haag 1.147 echtparen van hetzelfde geslacht.

Figuur 11.1. Aantal echtparen van het hetzelfde geslacht in Den Haag (cumulatief)

Bron DHC/DPZ 2014

Volgens het CBS zijn in 2012 in Nederland 544 huwelijken tussen mannen gesloten en 741 tussen vrouwen.

Tabel 11.1 Aantal gesloten huwelijken tussen personen van hetzelfde geslacht in Nederland

	2009	2010	2011	2012
Huwelijk tussen mannen	573	660	601	544
Huwelijk tussen vrouwen	785	694	754	741
Geregistreerd partnerschap tussen mannen	221	234	235	217
Geregistreerd partnerschap tussen vrouwen	274	253	246	218

Bron CBS Statline februari 2014

11.2 ACCEPTATIE

In de stadsenquête wordt jaarlijks een aantal vragen voorgelegd over homoseksualiteit. In de tabellen 11.2 en 11.3 wordt een overzicht gegeven van de resultaten op enkele stellingen.

Daaruit blijkt dat het voor het gros van de Hagenaars niet uitmaakt of zij door een homoseksuele arts geholpen worden (93%) of dat hun kinderen les krijgen van een homoseksuele leraar (90%). Deze uitkomsten zijn al tien jaar onveranderd. In het rechterdeel van tabel 11.2 valt op dat Turkse Hagenaars, veel meer dan de andere etnische groepen, moeite hebben met een homoseksuele arts of leraar.

In 2012 is voor het eerst de vraag gesteld of homoseksuelen goed kunnen leven in Den Haag en 'zich zelf' kunnen zijn in de stad. Verreweg de meeste Hagenaars vinden van wel (88%). Van de Marokkanen vindt zelfs 94% dat homoseksuelen hier goed kunnen leven.

Tabel 11.2 Stellingen en etniciteit, % mee eens (periode 2003/2013)

	2003-2006	2007-2010	2011	2012	2013	2013, naar etniciteit:			
						Ned	Sur	Tur	Mar
Het maakt niet uit of ik door een homoseksuele arts geholpen word	92	92	93	92	93	97	92	68	91
Het maakt niet uit of kinderen les krijgen van een homoseksuele leraar	90	89	88	90	90	95	86	63	81
Homoseksuelen kunnen goed leven en zichzelf zijn in Den Haag*				87	88	88	85	86	94

Bron: Stadsenquête 2013⁷

De acceptatie van een homoseksueel als arts of als leraar hangt samen met de geloofsovertuiging (zie tabel 11.3). Islamitische Hagenaars hebben meer moeite met homoseksualiteit dan Hagenaars die het christendom of geen geloof aanhangen. De uitkomsten van de stadsenquête op de stellingen over homoseksualiteit zijn de afgelopen 10 jaar nauwelijks veranderd.

Tabel 11.3 Stellingen naar geloofsovertuiging, % mee eens (periode 2003/2013)

	Christendom					Islam					Geen geloof				
	03-06	07-10	11	12	13	03-06	07-10	11	12	13	03-06	07-10	11	12	13
Maakt niet uit of ik door een homoseksuele arts geholpen wordt	93	94	94	93	93	76	81	81	71	78	95	96	97	97	97
Maakt niet uit of kinderen les krijgen van een homoseksuele leraar	90	89	88	91	90	70	74	74	66	71	94	95	94	96	96
Homoseksuelen kunnen goed leven en zichzelf zijn in Den Haag*				89	88				75	85				89	90

Bron: Stadsenquête 2013

⁷ Deze stelling is voor het eerst opgenomen in de stads enquête in 2012.

Ook leeftijd, opleiding en inkomen hebben invloed op de acceptatie van homoseksualiteit. Naarmate mensen ouder zijn, een hoger opleiding- en inkomensniveau hebben, neemt de acceptatie toe. Deze uitkomst is niet uniek voor Den Haag of Nederland. Zie ook het SCP rapport 'Acceptatie van homoseksuelen, biseksuelen en transgenders in Nederland' van mei 2013.

Tabel 11.4 Percentage eens met stellingen 'maakt niet of ... en zichzelf zijn' in Den Haag (2013)

	homoseks. arts	homoseks. leraar	goed leven/zichzelf zijn
Leeftijd			
16 – 24 jaar	90%	88%	82%
25 – 44 jaar	92%	88%	89%
45 – 64 jaar	96%	93%	89%
65 plus	95%	93%	91%
Opleiding			
Laag	88%	83%	86%
Middelbaar	94%	92%	88%
Hoog	97%	95%	89%
Inkomen			
< € 900	90%	86%	84%
€ 900 - 1300	88%	84%	88%
€ 1300 - 1750	92%	90%	89%
€ 1750 - 3050	98%	94%	88%
> € 3050	99%	96%	90%

Bron: Stadsenquête 2013

11.3 DISCRIMINATIE

Uit de Stadsenquête blijkt dat 21% van de Hagenaars in het afgelopen jaar wel eens is uitgescholden of gediscrimineerd. Dat is iets minder dan in vorig jaar (toen 26%) en iets meer dan in de jaren daarvoor. Meestal gebeurt dit schelden of discrimineren op straat of in een openbare gelegenheid. Marokkaanse en Surinaamse Hagenaars geven het vaakst aan dat zij worden uitgescholden en/of gediscrimineerd (ongeveer een derde van hen heeft dit naar eigen zeggen ervaren. Antillianen hebben het minst negatieve ervaringen. Voor 8% van de Hagenaars hingen schelden en discriminatie samen met hun seksuele geaardheid. Dat is aanzienlijk meer dan vorig jaar (1% in 2012).

Tabel 11.5 Percentage Hagenaars van 16 jaar en ouder dat het afgelopen jaar wel eens is uitgescholden of gediscrimineerd, naar plaats waar dat gebeurde, in 2013

	Nee	Ja	door buurtbewone	op straat	op het werk	In openbare gelegenheid
Totaal 2013	79%	21%	3%	11%	3%	5%
Totaal 2012	74%	26%	4%	14%	6%	9%
Totaal 2011	82%	18%	3%	9%	3%	5%
Totaal 2010	81%	19%	3%	9%	1%	4%
Totaal 2009	75%	25%	3%	15%	6%	7%
Totaal 2008	79%	21%	2%	14%	4%	5%
Nederland	83%	17%	3%	11%	2%	4%
Suriname	69%	31%	7%	18%	3%	11%
Antillen	87%	13%	0%	5%	8%	3%
Turkije	78%	22%	5%	4%	7%	10%
Marokko	67%	33%	7%	11%	7%	4%

Bron: Stadsenquête 2013

11.4 BELEIDSACTIVITEITEN

De gemeente Den Haag werkt met verschillende organisaties samen om de acceptatie van homoseksualiteit te bevorderen. Samenwerkingspartners zijn onder andere het COC Haaglanden, De Kringen regio Haaglanden, Stichting Rainbow, het bureau Discriminatiezaken, de Haagse welzijnsinstellingen, religieuze instellingen en migrantenorganisaties. In onderstaande tabel is vermeld welke acties de afgelopen drie jaar zijn georganiseerd en hoeveel mensen daarmee zijn bereikt.

Tabel 11.6 Uitgevoerde acties in het kader van het Haagse LHBT-beleid

	2011	2012	2013
Aantal voorlichtingsbijeenkomsten georganiseerd door migrantenorg. - totaal aantal deelnemers aan die voorlichtingsbijeenkomsten	18 1400	16 1500	17 1750
Aantal voorlichtingsbijeenkomsten op scholen georg. door het COC - totaal aantal deelnemers aan die voorlichtingsbijeenkomsten	70 nb	140 nb	150 nb
Aantal projecten van Bureau discriminatiezaken - totaal aantal deelnemers aan die projecten	nb 450	nb 640	nb 670
Aantal debatten georganiseerd door het 5 mei Comité - totaal aantal deelnemers aan die debatten	15 1600	15 1800	15 1800
Aantal georganiseerde evenementen speciaal voor doelgroep - totaal aantal deelnemers aan die evenementen	1 250	2 550	3 1500

Bron: Dienst OCW, beleidsafdeling Participatie